

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Dominik Krč

Závěť

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Závěť* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Letovicích dne 30. března 2015

Podpis: _____

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Pavlu Petrovi, Ph.D., LL.M. za osobní konzultace, věcné připomínky a vstřícný přístup. Na tomto místě bych také rád poděkoval všem, kteří mi byli oporou během celé doby mého studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Pojem závěti	9
2 Výklad zůstavitelovy vůle	12
3 Pořizovací způsobilost	15
3.1 Věk zůstavitele	15
3.2 Duševní stav zůstavitele	16
4 Obsahová stránka závěti	20
4.1 Určení dědice	20
4.2 Dědická nezpůsobilost	21
4.3 Nepominutelný dědic	22
4.3.1 Vydědění	23
4.4 Vedlejší doložky závěti	26
4.4.1 Podmínky	26
4.4.2 Doložení času	27
4.4.3 Příkaz	28
4.5 Dědická substituce	30
4.5.1 Náhradnictví	30
4.5.2 Svěřenské nástupnictví	31
5 Formy závěti	33
5.1 Závěti soukromé	33
5.1.1 Holografní závěť	33
5.1.2 Allografní závěť	37
5.1.3 Závěť nevidomých a osob se smyslovým postižením	39
5.2 Závěti veřejné	41
5.2.1 Závěť formou veřejné listiny	41
5.3 Závěti s úlevami	43
5.3.1 Závěť při nenadálé události	43
5.3.2 Závěť před starostou obce	44
5.3.3 Závěť před velitelem lodi či letadla	46
5.3.4 Závěť vojenských osob	46
6 Zrušení závěti	49

6.1	Odvolání závěti	49
6.2	Pořízení pozdější závěti	50
	Závěr	52
	Seznam použitých zdrojů	54
	Monografie, sborníky a komentáře	54
	Odborné články	55
	Právní předpisy	56
	Judikatura	56
	Shrnutí	59
	Klíčová slova	60

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
Gl. U	Sbírka rozhodnutí Glasser – Unger
Gl. U. N. F.	Sbírka rozhodnutí Glasser – Unger neue Folge
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NŘ	Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
NS	Nejvyšší soud České republiky
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZO	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, který byl pro ČSR recipován zákonem č. 11/1918 Sb.
SOZ	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolil Závěť, tedy institut spadající do dědického práva, které mě zaujalo již během studia. Dříve či později potká smrt každého člověka a vzhledem k této právní skutečnosti bude třeba vyřešit osud majetku zemřelého po tom, co přestane být subjektem práv. Zpravidla se jeho majetek dostane do rukou jeho nejbližších, což bývá nejčastěji manžel, děti, rodiče, sourozenci či jiný příbuzný a zákonodárce toto zohledňuje v úpravě zákonné dědické posloupnosti. Vztahy v rodině však nejsou vždy zcela idylické, a jestliže zůstavitelově představě o spravedlivém rozdělení majetku po jeho smrti neodpovídá intestátní posloupnost, má možnost se na takovou situaci připravit a o osudu svého jmění rozhodnout pořízením pro případ smrti.

Dědické právo doznalo po rekodifikaci občanského zákoníku rozsáhlých změn. Zatímco OZ dědickou smlouvu ani dovětek jako pořízení pro případ smrti neznal a disponovat svým majetkem pro případ své smrti bylo možné jen závětí, v NOZ došlo ke znovuzavedení těchto klasických institutů a rovněž úprava závěti se dočkala velkých změn. Obecné povědomí o závěti ve společnosti existuje, avšak ve svém okolí si všímám, že tato představa je do jisté míry ovlivněna úpravou dvou občanských zákoníků, které vznikly v totalitním státu, a teprve čas ukáže, s jakou mírou a četností budou nové instituty, které nynější dědické právo přináší využity. Přestože závěť není dnes nejsilnější formou pořízení pro případ smrti (tou je dědická smlouva), lze očekávat, že bude i nadále představovat formu nejfrekventovanější.

Cílem této diplomové práce je podat ucelený přehled právní úpravy závěti v NOZ a zachycení a zhodnocení změn zvláště ve vztahu k OZ, přičemž v některých kapitolách dojde k porovnání i s předchozími občanskými zákoníky (OZO a SOZ). Cílem není podrobná komparace ustanovení týkajících se závěti se zahraniční úpravou, která by zasluhovala spíše samostatnou práci, přesto však na vybraných místech např. německou úpravu zmiňuji.

K dosažení výše stanovených cílů práce je užito logických metod zkoumání, a to zejména analýzy a komparatistiky, za použití jazykové a logické interpretace. Nebude chybět ani kritický pohled a praktické připomínky k nové právní úpravě. Zvoleným tématem práce se zabývá celá řada zdrojů, avšak novější a hloubkové zpracování je spíše výjimkou. K vyhotovení práce jsem využíval kromě textu zákona zejména komentářovou literaturu, ze které bych vyzdvihl IV. svazek komentáře k občanskému zákoníku od autorů Švestky,

Dvořáka, Fialy, Šešiny a Wawerky, jehož obsah vytvořili poslední dva jmenovaní. Jako další zdroj poznatků sloužila judikatura, a to převážně Nejvyššího soudu, přičemž její velkou část tvořila rozhodnutí vydaná před rokem 1950, protože se NOZ na četných místech téměř shoduje či bohatě inspiruje úpravou obsaženou v OZO a tak bude nutné při výkladu budoucích sporných případů tato rozhodnutí oprášit. Doplňujícím zdrojem se staly také články z odborných sborníků a periodik.

Obsah předkládané diplomové práce, která je přehledně členěna do šesti hlavních kapitol, odpovídá zvolenému tématu a stanovenému rozsahu. První kapitola se věnuje samotnému pojmu závěti a obsahuje základní charakteristiku tohoto právního jednání. Druhá kapitola pojednává o výkladu zůstavitelovy vůle, kde došlo ze strany NOZ k zaujetí zcela jiného postoje, než jaký uplatňoval OZ, resp. jeho výklad. Ve třetí kapitole je rozebrána pořizovací způsobilost zůstavitele s ohledem na jeho věk a duševní stav. Nechybí v ní ani průřez, jak se k této problematice stavěly předchozí občanskoprávní kodifikace. Čtvrtá kapitola pojednává o obsahové stránce závěti, kde je přiblíženo samotné ustanovení dědice, dědická nezpůsobilost, nepominutelný dědic a jeho možné vydědění a nově upravené vedlejší doložky závěti, náhradnictví a svěřenské nástupnictví. Stěžejní částí celé této diplomové práce je pak pátá kapitola rozebírající formy závěti. V ní jsou podrobně rozpracovány závěti soukromého i veřejného typu a do samostatné podkapitoly jsou zařazeny úlevy při pořizování závěti. Poslední šestá kapitola se zabývá problematikou zrušení závěti. Následuje závěr, seznam použitých zdrojů a seznam klíčových slov.

1 Pojem závěti

Dědické právo je garantováno na ústavní úrovni v článku 11 Listiny základních práv a svobod a jeho úpravu obsahuje třetí hlava třetí části NOZ. Závěť je spolu s dědickou smlouvou a zákonem jedním ze tří dědických důvodů, které mohou působit i vedle sebe. NOZ ji zařazuje mezi pořizování pro případ smrti, kterými jsou také dědická smlouva a dovětek. Samotná úprava závěti je obsažena 87 paragrafech, což je značný posun oproti OZ, který celé dědické právo pojímal do 41 paragrafů.

Možnost pořídit o svém majetku pro případ smrti je projevem autonomie vůle zůstavitele a jeho testovací svobody.¹ Zůstavitel tak svou vlastní vůlí ovlivní osud jmění, které po sobě zanechá a sám může určit, kdo bude jeho dědicem. Autonomie vůle byla v NOZ velmi posílena a to jak zavedením staronových institutů dědického práva, tak změnou a uvolněním úpravy těch, které znal i OZ. Přesto pořizovací svoboda není absolutní a i NOZ nadále zachovává některá omezení.

Pojmové znaky závěti se během historického vývoje ustálily poměrně brzy a to již v období římského práva, kterým se pozdější evropské soukromoprávní kodifikace tolik inspirovaly.² Krčmář charakterizoval závěť takto: „Podle práva³ našeho může každý jednostranným projevem svým jmenovati si dědice (universálního successora) neb i více takových. Projev takový nazývá se testamentem (závěti). Testament musí tudíž obsahovati jmenování dědice, ale může obsahovati vedle toho nařízení jiná, zejména nařízení o jinakém poskytnutí mortis causa. Neobsahuje-li poslední pořizování jmenování dědice, jest kodicilem (dovětkem).“⁴

Charakteristiku závěti obsahují v NOZ ustanovení § 1494 – 1497. Platí pro ni také obecné požadavky kladené na právní jednání, které jsou obsaženy v první části NOZ. Projevená vůle musí být svobodná, vážná, určitá, srozumitelná a prostá omylu. § 1494 odst. 1 říká, že závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Druhá věta zmíněného ustanovení hovoří o tom, že není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořizena a pokud zůstavitel pořídil více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní

¹ KOVÁŘ, Ondřej. In FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 826 (§ 476).

² KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 275-280.

³ Za účinnosti OZO.

⁴ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické.* Praha: Všehrd, 1919, s. 15.

účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná. OZ výčet některých znaků neobsahoval a tyto byly pouze dovozovány.

Závěť je tedy jednostranným projevem vůle, čímž se liší např. od dědické smlouvy⁵, kterou řadíme k dvoustranným právním jednáním. Z jednostrannosti plyne i možnost zůstavitele závěť změnit či zrušit bez souhlasu jiné osoby, který by v případě dědické smlouvy byl potřebný.

Zdůrazněn je v § 1496 požadavek, že zůstavitel toto právní jednání musí učinit osobně a nemůže je svěřit jiné osobě. Vyloučeno je tedy jak zákonné, tak smluvní zastoupení, což několikrát potvrdila i judikatura⁶ a není ani přípustné, aby zůstavitel pořídil společně s jinou osobou, jak to v případě manželů⁷ umožňoval OZO. Zůstavitel musí svou vůli projevit tak určitě, že nestačí pouhé přisvědčení návrhu, který mu byl učiněn a tak by např. nestačilo pouhé kývnutí hlavou, které nelze považovat za projev poslední vůle vylučující jakoukoli pochybnost.⁸

Jedním ze znaků je dále zůstavení alespoň podílu na pozůstalosti jednomu či více dědicům. Tímto se závěť liší od dovětky⁹, který povinnost zůstavení podílu na pozůstalosti nestanovuje. Společným aspektem pro obě tato poslední pořízení je možnost nařízení odkazu.¹⁰ V případě, že zůstavitel neurčil nikomu ani celou pozůstalost, ani její určitou poměrnou část a pořídil jen o jednotlivých věcech, které nevyčerpávají celé pozůstalé jmění, jedná se o dovětek a nikoli o závěť.¹¹

Zůstavitel v závěti může poukázat i na obsah jiné listiny, která pokud má náležitosti závěti, má také právní účinky závěti. Jestliže by listina náležitosti závěti nesplňovala, jejího obsahu se použije k vysvětlení zůstavitelovy vůle. Jako příklad lze uvést různé náčrtky a poznámky zůstavitele nebo jeho deník či jiné listiny, které by v praxi mohly osvětlit např.

⁵ Dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá.

⁶ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn.: 21 Cdo 2968/2006.

⁷ Společně mohli pořídít i snoubenci, ale platným se pořízení stalo až po uzavření manželství.

⁸ Gl. U. N. F. 4475. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl. 1. vydání.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 93 (§ 565).

⁹ Dovětkem může zůstavitel nařídít odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku či dědici příkaz. Co je stanoveno o závěti platí obdobně i o dovětku.

¹⁰ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 75 (§ 1494).

¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 1932, sp. zn.: R I 738/32.

datum pořízení závěti nebo jiné skutečnosti.¹² Bavorský vrchní zemský soud dokonce umožnil použití přeškrtnuté závěti k výkladu pozdější nedokončené závěti, kdy zůstavitel obě listiny uložil do jedné obálky a takto uschoval.¹³

¹² ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 77 (§ 1495).

¹³ Rozhodnutí Bavorského vrchního zemského soudu ze dne 1. 12. 2004, sp. zn.: 1 Z BR 93/04.

2 Výklad zůstavitelovy vůle

Jednou z nejvýraznějších změn v NOZ je rozdílný přístup k vůli zůstavitele oproti dvěma předchozím občanským zákoníkům. Závaznost a respekt k vůli zůstavitele je jednou z hlavních zásad, na kterých je nové dědické právo vystavěno a NOZ se tak navrácí k tradicím OZO, kde vůle zůstavitele byla pro dědice závazná nejen po morální stránce, ale i po zákonné.¹⁴ Zatímco za účinnosti SOZ a OZ rozhodovali o majetku zůstavitele dědicové, kteří mohli ignorovat rozdělení pozůstalosti dle závěti tím, že v dědickém řízení uzavřeli dohodu, nyní bude hlavní slovo patřit zůstaviteli.¹⁵ Socialistické zákoníky se uchýlily k upozadění zůstavitelovy vůle, protože mimo jiné dle tehdejšího přesvědčení panoval názor, že mrtvý člověk nebuduje socialismus a tudíž je třeba postavit zájmy živých před vůli zůstavitele.¹⁶ Bylo tak odstraněno mnoho tradičních institutů dědického práva a výklad toho co zbylo, často svědčil v neprospěch zůstavitelovy vůle.¹⁷

Nároky kladené na zůstavitelovu vůli a její projev se řídí obecnými ustanoveními, která doplňují speciální pravidla obsažená v úpravě dědického práva. Vůle musí být skutečná, vážná, určitá a srozumitelná. Není tedy možné považovat za platnou závěť učiněnou jako demonstraci např. při vyučování nebo závěť, u které pro neurčitost nebo nesrozumitelnost nelze zjistit její obsah ani výkladem. Obsah ustanovení § 574 o tom, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné, se užije také na závěť.

Ustanovení § 556 NOZ říká, že nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle takový význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen. Toto ustanovení se však na právní jednání v případě závěti nepoužije a uplatní se speciální úprava § 1494 odst. 2, ze které plyne, že je závěť třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají dle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.¹⁸ Jako příklad lze uvést situaci, kdy zůstavitel napíše do závěti toto: „*svého broučka odkazují odkazovníku XY, který se mnou a broučkem procestoval snad celou Evropu.*“ Zůstavitel neměl slovem brouček na mysli žádný hmyz, nýbrž jeho osobní

¹⁴ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 29.

¹⁵ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, XXI-XXII.

¹⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 135.

¹⁷ KOLÁŘOVÁ, Marie. Nedostatečná ochrana projevu vůle zůstavitele v důsledku nejednotného výkladu příslušných ustanovení občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, č. 12, s. 440.

¹⁸ HANDLAR, Jiří. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1492 (§ 556).

automobil Volkswagen typ 1, o kterém vždy hovořil jako o broučkovi. Odkazovníku XY tedy bude náležet tento osobní automobil. Jiným příkladem, kdy je třeba řídit se zejména zůstavitelovou vůlí a nikoli pouze obvyklým významem slov uvádí ve svém článku¹⁹ Petr, když dospívá k závěru, že vůlí zůstavitele by nebylo vyhověno, pokud ten dal ve svém posledním pořízení odkazovníku podmínku otevřít zapečetěné bedny (odkaz) až po uplynutí 200 let, ale obsah beden by byl prozkoumán pomocí moderních technických prostředků. Vůlí zůstavitele bylo utajení a neodhalení obsahu zapečetěných beden a proto by zjištění obsahu beden pomocí moderní techniky, i přestože by bedny nebyly otevřeny, bylo v rozporu se zůstavitelovou vůlí. Že se při výkladu zůstavitelovy vůle nelze omezit pouze na jeho slovné znění, nýbrž že je třeba i jinak zjistit zůstavitelovu pravou vůli, judikoval i NS.²⁰ Na tomto místě bych také zmínil, že pokud by do závěti pisatel zanesl cizí, zůstaviteli neznámé slovo, tak tato okolnost nevádí, pokud použitý výraz kryje zůstavitelovu pravou vůli.²¹

Nový občanský zákoník obsahuje i speciální úpravu omylu. Pokud je omyl podstatný, způsobí tato skutečnost neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká. Dle ustanovení § 1530 se za podstatný omyl považuje taková skutečnost, týká-li se osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstávají, anebo podstatných náležitostí věci. Vlastnosti jsou podstatné, pokud je zřejmé, že by tak zůstavitel v závěti býval neučinil, kdyby se v nich býval nezmýlil. Není přitom rozhodné, jak takový omyl vznikl či kdo jej vyvolal, i kdyby omyl způsobil sám zůstavitel, protože nejde o jednání obchodního styku a odpadá tedy ohled na stranu, která přijímá prohlášení a hledí se více na vnitřní vůli.²² Ustanovení závěti by však zůstalo platným v případě, že by se ukázalo, že osoba nebo věc byla jen nesprávně popsána. Naproti tomu pokud se zůstavitelova vůle zakládá jen na mylné pohnutce, pak způsobuje neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká. Jako příklad lze uvést situaci, kdy se zůstavitel rozhodl za záchranu svého života odkázat osobě XY svůj osobní automobil, což také napsal do svého posledního pořízení. Protože ale osoba XY nikdy takový skutek neudělala, bude pořízení v této části neplatné.

Jedním z velmi kontroverzních a kritizovaných ustanovení týkající se zůstavitelovy vůle je § 1694. Jeho první odstavec uvádí: *Pořídil-li zůstavitel pro případ smrti, rozdělí se*

¹⁹ PETR, Pavel. Jirušova (mortis) causa aneb stručná právní analýza závěti. *Sborník národního muzea v Praze*, 2013, č. 3-4, s. 13-16.

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 1935, sp. zn.: Rv I 119/34 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 1986, sp. zn.: 4 Cz 61/86, kde NS dodává, že výkladem zůstavitelovy vůle se zřetelem k okolnostem případu nedochází k napravování neurčitosti projevu vůle.

²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 5. 1919, sp. zn.: Rv I 221/19.

²² TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 169.

pozůstalost podle jeho vůle. Dědici se mohou před soudem dohodnout, že si pozůstalost zcela nebo zčásti rozdělí i jinak, pokud to zůstavitel výslovně připustil. Druhý odstavec zní: *Přidělil-li zůstavitel dědicům jednotlivé věci ze svého jmění, aniž výslovně přikázal, že pozůstalost musí být rozdělena, jak nařídil, nebo že povolaný dědic může přijmout jen, co mu bylo přiděleno, popřípadě, že určitá věc má zůstat ve spoluvlastnictví dědiců, hledí se na jeho projev vůle jako na přání bez právní závaznosti.* Z prvního odstavce plyne, že pokud zůstavitel pořídil pro případ smrti a rozdělil pozůstalost dle své vůle, bude to pro dědice závazné, ledaže by jiné rozdělení zůstavitel výslovně připustil. V druhém odstavci je uvedeno, že přidělil-li zůstavitel dědicům jednotlivé věci z pozůstalosti (což je totéž, o čemž mluví odstavec 1 jako o rozdělení pozůstalosti) a pokud nepřikázal, že pozůstalost musí být rozdělena, jak nařídil, nebo že dědic může přijmout jen to, co mu bylo přiděleno, nebo že určitá věc má zůstat ve spoluvlastnictví dědiců, hledí se na jeho projev vůle jako na přání bez právní závaznosti a dědicové si tak mohou pozůstalost rozdělit i jinak. Porovnáním obou odstavců dojdeme logickým výkladem k závěru, že si odporují.²³ Je pravděpodobné, že se praxe přikloní k možnosti rozdělení dle dohody dědiců, pokud zůstavitel zcela jednoznačně nepřikáže, že při rozdělení nesmí být postupováno jinak, než ve svém projevu vůle stanovil. Stále však bude platit základní pravidlo obsažené v § 1494, že je třeba závěť vyložit tak, aby bylo co nejlépe vyhověno zůstavitelově vůli.²⁴ Klein ve svém článku²⁵ zmíněné ustanovení také kritizuje a dodává, že může mást zůstavitele při sepisování nových závětí, ba dokonce může měnit vzhledem k přechodným ustanovením²⁶ obsah závětí sepsaných za účinnosti OZ, aniž by se o tom zůstavitel dozvěděl a v krajním případě (omezení svéprávnosti) ani nemohl zjednat nápravu.

Další pravidla pro výklad a ochranu zůstavitelovy vůle obsahují např. ustanovení týkající se odkazu, podílu a uvolněného podílu či vedlejších doložek závěti, o kterých je pojednáno v samostatné kapitole.

Razantní posílení důležitosti zůstavitelovy vůle v novém dědickém právu považuji za velmi správný krok vpřed. Respekt a ochrana zůstavitelovy vůle je jednak znakem tradičních evropských úprav soukromého práva a také odrazem principů demokratického státu. Nové úpravě bych přesto vytknul např. matoucí znění § 1494.

²³ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 543 (§ 1694).

²⁴ Tamtéž s. 544.

²⁵ KLEIN, Šimon. Odkaz a dědění konkrétně určených věcí v NOZ. *Ad Notam*, 2013, č. 2, s. 5.

²⁶ § 3069 a násl. NOZ.

3 Pořizovací způsobilost

3.1 Věk zůstavitele

Pořizovací nezpůsobilosti se NOZ věnuje v ustanoveních § 1525 - 1528. Z prvního z nich vyplývá, že není způsobilá pořizovat nesvéprávná osoba, ledaže se jedná o případy uvedené v § 1526 – 1528. Plné svéprávnosti nabývá fyzická osoba trojím způsobem a to dosažením osmnáctého roku věku, emancipací či uzavřením manželství. Výjimka týkající se věku je stanovena v § 1526. Fyzická osoba, která dovršila patnáctý rok věku, může pořizovat formou veřejné listiny a svědčí jí tedy testamentární způsobilost.²⁷ V současné době vystavuje takovou veřejnou listinu, stejně jako tomu bylo za účinnosti OZ notář. Do budoucna však není vyloučeno, že tak budou činit např. i soudy, tak jako tomu bylo za účinnosti OZO.²⁸ Nutnost pořízení ve formě veřejné listiny je zárukou, že takto závažné právní jednání je činěno vážně, svobodně a po zralé úvaze, o čemž je notář jako zástupce veřejné moci povinen se přesvědčit jak vyplývá z ustanovení § 1538.²⁹

Za účinnosti OZO osoby, které nedovršily čtrnáctý rok věku, nemohly pořizovat vůbec, ani se spolupůsobením zákonného zástupce. Nezletilí³⁰ ve věku 14 – 18 let pořizovat směli, avšak s omezením formy, které se týkalo i osob v uvedeném věku, které uzavřely manželství.³¹ Projev vůle musel být učiněn ústně do protokolu před notářem či soudcem, který se přesvědčil, že projev je svobodný a rozvážný. Výsledek takového zkoumání připojil do protokolu, avšak sepsání samotné nesměl odepřít. Nezletilci starší 18 let mohli pořizovat³² libovolnou formou.³³ Považuji za vhodné, že se NOZ nevrátil v této oblasti zcela k úpravě obsažené v OZO a byla zanechána možnost osob, které nabyly plné svéprávnosti uzavřením manželství, pořídit v libovolné formě.

U středního kodexu došlo oproti OZO k posunu věkové hranice pro možnost sepsání závěti ze 14 let na 15 let. Pro nezletilou osobu starší 15 let byla předepsána forma pořízení

²⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 359 (§ 31).

²⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 627.

²⁹ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 118 (§ 1526).

³⁰ Zletilostí se nabývalo dosažením 24. roku věku, resp. od roku 1919 dosažením 21. roku věku.

³¹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl. 1. vydání*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 100 (§ 569).

³² Tato ustanovení v OZO se netýkala dědické smlouvy.

³³ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. Praha: Všehrd, 1919, s. 16.

závěti a to notářským zápisem. Další omezení se týkalo majetku, o kterém takový nezletilý mohl platně pořídit, kdy byl limitován pouze na majetek, který nabyt vlastní prací nebo za odměnu z vlastní práce. Ke změně v porovnání s OZO došlo i v oblasti nabytí zletilosti okamžikem uzavření manželství. Tyto osoby již mohly pořizovat libovolnou formou a o celém svém jmění.³⁴

V občanském zákoníku z roku 1964 nebyla do roku 1991 upravena věková hranice pro pořízení závěti a tak závěť mohla zřít pouze osoba zletilá. Zletilosti se dosahovalo 18. rokem věku či uzavřením manželství, což bylo možné už od 16. roku věku, jak stanovoval §13 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Osoba mladší osmnácti let, která uzavřela manželství, mohla závěť pořídit v jakékoli formě. Po novele OZ byla od 1. 1. 1992 opět zakotvena úprava pořízení závěti osobou starší patnácti let a to pouze formou notářského zápisu.³⁵

Německá úprava přiznává plnou pořizovací způsobilost bez jakýchkoli omezení dosažením zletilosti, a to osmnáctým rokem věku, avšak již v šestnácti letech je možné pořídit veřejným testamentem u notáře, před kterým nezletilý projeví svoji vůli.³⁶

Lze tedy shrnout, že v této oblasti došlo v NOZ oproti OZ k minimálním změnám. Za zmínku stojí uvést dvě odlišnosti. První je nová možnost nabytí plné svéprávnosti emancipací a z toho vyplývající případ, kdy osoba, přestože je mladší 18 let a neuzavřela ani manželství, smí pořídit v libovolné formě, pokud jí byla přiznána svéprávnost emancipací. Druhá změna se dotýká předepsané formy, kdy již není výslovně uveden notářský zápis, ale veřejná listina, což je pojem širší, pod který by do budoucna mohly spadat i jiné zápisy.

3.2 Duševní stav zůstavitele

Požizovací nezpůsobilost zůstavitele týkající se duševního stavu normuje NOZ v ustanoveních § 1527 a § 1528. Z § 1527 plyne, že platně může v libovolné formě pořídit osoba, která byla ve svéprávnosti omezena tak, že není způsobilá pořizovat, pakliže se uzdraví do té míry, že je schopna projevit vlastní vůli. Nemusí se jednat o uzdravení úplné, avšak je třeba, aby byl takový projev vůle učiněn v odpovídajícím zdravotním stavu. Pojem světlého okamžiku (*lucidum intervallum*) však není výslovně uveden, z důvodu případného řešení

³⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 44.

³⁵ MUŽIKÁŘ Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 1257-1263 (§ 476d).

³⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 114 - 115.

medicínských otázek.³⁷ Osoba, která se bude platnosti závěti pořízené v takovém stavu dovolávat, musí prokázat, že závěť či jiné pořízení bylo učiněno v době, kdy byl zůstavitel zdravý do takové míry, že mohl pořídit s plnou rozvahou. Důkazní břemeno je tedy v tomto případě obráceno. Naopak pokud existují důvody pro omezení svéprávnosti i v rozsahu pořizovací způsobilosti a soudní rozhodnutí o omezení svéprávnosti dosud u takové osoby nebylo vydáno či nenabylo právní moci, je pořízení platné, pokud není prokázáno, že u takového jednání zcela chyběla vůle. Tento důkaz musí uvést osoba, která se neplatnosti pořízení dovolává.³⁸

Ustanovení § 1528 odst. 1 uvádí: *Kdo byl ve svéprávnosti omezen, může v rámci omezení pořizovat jen formou veřejné listiny.* Klíčová slova ustanovení jsou „v rámci omezení“. Z nich se dovozuje, že pokud byla osoba omezena ve svéprávnosti soudním výrokem tak, že je její pořizovací způsobilost zcela vyloučena, pořizovat nemůže, a to ani formou veřejné listiny. Osoba s omezenou svéprávností smí pořizovat formou veřejné listiny jen v případě, že soudním výrokem nebyla omezena i její pořizovací způsobilost.³⁹ Jedinou výjimku v případě osoby omezené soudním výrokem v pořizovací způsobilosti dává § 1595, který umožňuje takové osobě odkázat jinému předmětu malé hodnoty.

Osobám, které byly omezeny ve svéprávnosti z důvodu své chorobné závislosti na požívání alkoholu, psychotropních látkách či hráčské vášni se věnuje § 1528 odst. 2. Tito smí o svém majetku pořizovat v libovolné formě, avšak nanejvýš o polovině pozůstalosti. Druhá polovina připadne dědicům ze zákona. O celé pozůstalosti mohou tyto osoby pořídit v případě, že by jako zákonný dědic připadal v úvahu pouze stát. Pokud by zůstavitel pořídil o celé pozůstalosti, bude takové pořízení neplatné pouze v případě, že se dědicové ze zákona neplatnosti dovolají, protože ono ustanovení chrání právě dědice ze zákona.⁴⁰ Ze stejného důvodu zákonodárce netrvá na pořízení pouze o jedné polovině pozůstalosti v případě, že by jediným dědicem ze zákona byl stát, protože jemu ochrana v tomto ustanovení obsažená není určena.⁴¹

³⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 628.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 120 (§ 1528).

⁴⁰ Tamtéž, s. 121.

⁴¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 629.

Zajímavá je otázka oné poloviny, o které zůstavitel smí pořídit. Jedná se o polovinu jmění v době zůstavitelovy smrti, nikoli o polovinu jmění v době pořízení např. závěti. To vyplývá z použitého slova „pozůstalost“, což je zůstavitelův souhrn majetku a jeho dluhů, tedy jmění v době jeho smrti. Nařídil-li zůstavitel odkazy, pak zatěžují tu polovinu pozůstalosti, o které smí zůstavitel volně pořídit, jak potvrzuje i judikatura⁴², kdy OZO měl obdobné ustanovení o marnotratníkovi, který též směl pořizovat za stejných podmínek, jak je uvedeno v § 1528 odst. 2 NOZ.

V oblasti pořizovací způsobilosti docházelo ke změnám v každém občanském zákoníku, který na našem území vešel v účinnost. Dle OZO byly nezpůsobilými pořídit kromě osob, které nedosáhly patřičného věku (viz výše), osoby šílené, blbé, zuřivé či opilé, které jsou zcela zbaveny rozumu nebo nedovedou rozpoznat následky svého jednání. Dále pak osoby prohlášené za marnotratníka (i osoby zbavené svéprávnosti pro pijáctví nebo nadužívání nervových jedů) a osoby, které složily řeholní slib nebo slavný slib chudoby. Do zrušení příslušných ustanovení, resp. zákonů byly nezpůsobilými pořizovat také zběhové a osoby odsouzené k smrti či těžkému žaláři.⁴³ Střední kodex stanovil nezpůsobilými pro pořízení osoby mladistvé, které nedosáhly 15. roku života nebo sice dosáhly, ale svůj majetek nenabýly vlastní prací. A dále osoby zcela nebo i jen částečně zbavené svéprávnosti anebo osoby, které si pro duševní poruchu nejsou schopny obstarat své záležitosti.⁴⁴ Dle OZ byly nezpůsobilé zřítit závět' osoby mladší 18 let (v případě, že neuzavřely manželství), protože to dle tehdejší doktríny neodpovídalo jejich rozumové a volní vyspělosti.⁴⁵ Změnu přinesla až novela OZ účinná od 1. 1. 1992, která zavedla možnost pořídit závět' formou notářského zápisu osobám starším 15 let. Pořídit závět' nemohla osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům, avšak velmi problematickou byla za účinnosti OZ otázka, zda je platná závět' učiněná osobou omezenou ve způsobilosti k právním úkonům. Dle některých názorů⁴⁶ mohla být takto učiněná závět' platná (záleželo na okolnostech jednotlivých případů), dle jiných⁴⁷ nikoli, s čímž se ztotožnila i judikatura NS.⁴⁸ NOZ tuto v minulosti spornou otázku řeší v ustanovení § 1528 odst. 1 viz. výše.

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. listopadu 1921, sp. zn. Rv II 210/21.

⁴³ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. Praha: Všeherd, 1919, s. 16-18.

⁴⁴ PLANK, Karol. *Dědičské právo*. Bratislava: Slovenské vydavateľství politické literatury, 1954, s. 121-124.

⁴⁵ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnica československého občianskeho práva-II. časť*. Bratislava: Obzor, 1965, s. 556-558.

⁴⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 72. nebo KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnica československého občianskeho práva-II. časť*. Bratislava: Obzor, 1965, s. 556-557.

⁴⁷ MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 57.

⁴⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.

Změnou oproti OZ je tedy zejména vypořádání se s problematikou pořízení osoby, která byla omezena ve svéprávnosti. Novinkou je také omezení pořizovací způsobilosti osob, kterým byla omezena svéprávnost z důvodu jejich závislosti na alkoholu, psychotropních či jiných látkách anebo pro chorobné hráčství, když tito mohou pořizovat v libovolné formě, avšak pouze o polovině pozůstalosti.

4 Obsahová stránka závěti

4.1 Určení dědice

Jednou z podstatných náležitostí obsahu závěti je určení dědice či dědiců. § 1494 odst. 1, který charakterizuje závěť, přímo uvádí, že je třeba zůstavit jedné či více osobám alespoň podíl⁴⁹ na pozůstalosti. Vedle toho je možné v závěti učinit i jiná opatření např. nařídit odkaz. Pokud by v posledním pořízení podmínka určení dědice (univerzálního sukcesora) nebyla splněna, nebude se jednat o závěť, ale o kodicil (dovětek).⁵⁰

Určení osoby dědice musí zůstavitel provést osobně a nemůže se nechat v tomto nikým zastoupit. Dědic musí mít právní osobnost a tak kromě fyzické a právnické osoby jím může být i počaté, ale dosud nenarozené dítě, tzv. *nasciturus*, pokud se narodí živé a také právnická osoba, která má teprve vzniknout, přičemž se tak musí stát do jednoho roku, což je oproti OZ novinkou. Je praktické, aby zůstavitel označil dědice co nejkonkrétněji např. uvedením jména, příjmení, adresy, data narození či rodného čísla nebo název, sídlo popř. i identifikační číslo právnické osoby. V praxi se však objevily i mnohem obecnější formulace označení dědiců. Krajský soud v Brně např. ve svém rozhodnutí⁵¹ uvedl, že ustanovení závěti, kterým pořizovatel poručí svůj majetek „svým dětem“ bez uvedení bližších údajů, nelze považovat za neurčité, neboť je prokazatelné, kdo je dítětem pořizovatele. Povolány tak budou všechny pořizovatelovy děti.

Také NOZ obsahuje ustanovení, která se vypořádávají s obecnějšími označeními dědiců. Z § 1503 odst. 3 plyne, že pokud zůstavitel povolal za dědice bez bližšího určení chudé či obdobně určenou skupinu osob, má se za to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, která dědictví použije ve prospěch určené skupiny. Odstavec 2 stejného ustanovení obsahuje pravidlo, které říká, že pokud zůstavitel povolal bez bližšího určení za dědice určitou skupinu osob, má se za to, že dědici jsou ti, kteří do určené skupiny patřili v době zůstavitelovy smrti. Takovými mohou být např. spoluhráči z fotbalového týmu, kde zůstavitel působil apod. Je třeba také zmínit první odstavec tohoto ustanovení, který stanovuje, že pokud se vyskytnou mezi povolanými dědici osoby pokládané

⁴⁹ Podíl a uvolněný podíl upravují ustanovení § 1499-1506 NOZ.

⁵⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl.* 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 76 (§ 553).

⁵¹ Rozhodnutí krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 1994, sp. zn.: 18 Co 218/93.

při zákonné dědické posloupnosti vzhledem k ostatním za jednu osobu, pokládají se za jednu osobu i při dělení podle závěti, což však neplatí, je-li vůle zůstavitele zřejmě opačná.

Je třeba také uvést, že pokud by zůstavitel v pořízení pro případ smrti povolal za dědice (či odkazovníka) osobu, která spravuje zařízení, které poskytuje zdravotní či sociální služby nebo osobu, která je v takovém zařízení zaměstnána či tam jinak působí, bude pořízení pro případ smrti v této části neplatné, jestliže toto pořízení zůstavitel učinil v době, kdy využíval služeb takového zařízení nebo byl v jeho péči. Tato část pořízení bude platná pouze v případě, že je učiněna závětí⁵² ve formě veřejné listiny nebo pokud zůstavitel po ukončení péče či užívání služeb zařízení mohl bez obtíží pořídit formou veřejné listiny.

4.2 Dědická nezpůsobilost

V OZ byla nezpůsobilým dědicem taková osoba, která se dopustila úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo proti projevu poslední vůle zůstavitele, ledaže této osobě zůstavitel odpustil. Dědickou nezpůsobilost upravuje NOZ v § 1481 - 1483, avšak pro testamentární posloupnost je důležité zejména prvé ze zmíněných ustanovení. Jeho obsah vychází z úpravy obsažené v OZ, která byla rozšířena a více zkonkrétněna.

Namísto pojmu trestný čin NOZ užívá výraz čin povahy úmyslného trestného činu, což je pojem širší, který kryje i případy, kdy osoba není trestně odpovědná. Podmínkou je, aby tento čin byl spáchaný za života zůstavitele. Dále je nově rozšířen okruh osob se vztahem k zůstaviteli, proti kterým by čin směřoval. Manžel⁵³ v úpravě samozřejmě zůstává, ale místo dětí se úprava vztahuje na všechny potomky a namísto rodičů se již hovoří o předcích.⁵⁴

§ 1481 dále uvádí, že z dědického práva je vyloučena osoba, která se dopustila zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu vůle donutila nebo lstivě svedla či projev vůle překazila, zatajila, zfalšovala, podvrhla nebo úmyslně zničila. Rozdílem oproti úpravě obsažené v OZ je dopad nejen na projev zůstavitelovy poslední vůle, ale zůstavitelovu vůli vůbec a dále demonstrativní výčet

⁵² Nebo dovětkem.

⁵³ Stejně tak se týká partnera dle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.

⁵⁴ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 26 (§ 1481).

prohřešků proti zůstavitelově vůli.⁵⁵ Toto zavrženíhodné jednání se může stát jak za života zůstavitele, tak po jeho smrti.⁵⁶

Zůstaviteli je zachována možnost tyto skutky dědici či odkazovníku za jeho života odpustit, ale nově se upřesňuje, že se tak musí stát výslovným projevem vůle. Zůstavitel může odpustit pouze takové jednání způsobující dědickou nezpůsobilost, o jehož existenci sám ví a doporučuje se učinit tak v písemné formě.⁵⁷

4.3 Nepominutelný dědic

Úprava nepominutelného dědice se v NOZ neliší jen terminologicky, když se opouští výraz neopomenutelný dědic⁵⁸ a navrácí se termínu užívanému za účinnosti OZO, ale také konstrukcí tohoto dědického institutu i odlišnou výší nároků.

OZ upravoval nepominutelného dědice v § 479, kde jimi byli potomci dědice. Nezletilým potomkům se muselo dostat alespoň tolik, kolik činil jejich dědický podíl ze zákona a zletilým alespoň jedna polovina tohoto zákonného podílu. V případě, že nedošlo k vydědění uvedených potomků, byla závěť v této své části stížena relativní neplatností, jestliže tomuto odporovala. Nepominutelný dědic nabýval svůj povinný díl stejně jako dědic a také odpovídal za dluhy.⁵⁹

NOZ⁶⁰ se k institutu nepominutelného dědice staví odlišně. Je třeba uvést, že i přes označení nepominutelný dědic zákon na takovou osobu jako na dědice nenahlíží.⁶¹ Okruh nepominutelných dědiců zůstává stejný, přestože jeho rozšíření bylo navrhováno.⁶² Jedná se o děti zůstavitele a pokud ty nedědí, jsou jimi zůstavitelovi potomci. I nadále se rozlišuje mezi zletilým a nezletilým potomkem. Výše povinného dílu pro nezletilého byla snížena na tři čtvrtiny zákonného podílu a v případě zletilého se jedná pouze o jednu čtvrtinu zákonného podílu.

⁵⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 605.

⁵⁶ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 26 (§ 1481).

⁵⁷ Tamtéž s. 29.

⁵⁸ Ustanovení 479 OZ samotný termín neopomenutelný dědic neobsahoval, nicméně odborná literatura včetně té komentářové toto označení používala téměř výhradně.

⁵⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 82-86.

⁶⁰ Nepominutelný dědic je upraven v § 1642-1645.

⁶¹ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 381.

⁶² V německé úpravě jsou mezi nepominutelné dědice řazeni potomci, rodiče, manžel nebo zapsaný životní partner.

Nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti povinný díl. Jestliže by na něj např. v závěti nebylo pamatováno, závěť se sice nestane v této části neplatnou a závětním dědicům případně pozůstalost tak, jak určil zůstavitel, ale v takovém případě bude mít nepominutelný dědic právo (pohledávku) na vyplacení povinného dílu vůči závětním dědicům.⁶³ Nepominutelný dědic se s dědici může dohodnout i na jiném způsobu vypořádání svého povinného dílu. Pokud bylo právo uplatněno, nepominutelný dědic neodpovídá za dluhy pozůstalosti, avšak jeho povinný díl se vypočítává z čisté hodnoty pozůstalosti, tedy po odečtení zůstavitelových dluhů od jeho majetku.⁶⁴ Na povinný díl se započte vše, co nepominutelný dědic získal z pozůstalosti odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením a také to, co nepominutelný dědic od zůstavitele v posledních třech letech⁶⁵ bezplatně obdržel. Potomku se započte i to, co bezplatně obdržel jeho předek. Dále se potomku započte to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, založením manželství či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započtením podnikání a také to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka. Výčet z předešlé věty se započte i za období předcházející třem letům před zůstavitelovou smrtí, ledaže by zůstavitel projevil opačnou vůli.

4.3.1 Vydědění

Institut vydědění v NOZ vychází z úpravy obsažené v OZ⁶⁶, pokud jde o důvody vydědění či formu⁶⁷. Zůstavitel má možnost svým projevem vůle (prohlášení o vydědění) nepominutelného dědice z taxativně stanovených důvodů obsažených § 1646 NOZ vydědit z jeho práva na povinný díl nebo ho v tomto právu zkrátit.

Zůstavitel smí vydědit nepominutelného dědice proto, že mu neposkytl potřebnou pomoc, neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem, jaký by projevovat měl, byl odsouzen pro úmyslný trestný čin za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo vede trvale nezřízený život. Změny oproti úpravě obsažené v OZ, pokud jde o důvody, se týkají zejména třetího důvodu. OZ umožňoval zůstaviteli svého potomka vydědit, jestliže byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání alespoň jednoho roku. Takto nastavený důvod

⁶³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 669.

⁶⁴ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 351-352 (§ 1642-1643).

⁶⁵ Zůstavitel může přikázat, aby se započtení provedlo za delší dobu.

⁶⁶ § 469a OZ.

⁶⁷ Prohlášení o vydědění lze učinit, změnit či zrušit stejným způsobem jakým se pořizuje nebo ruší závěť.

vydědění však umožňoval zůstaviteli svého potomka vydědit i pro trestný čin, který měl pro rodinné vazby minimální důležitost a zůstavitelova motivace pro tento projev vůle spočívala na jiném, pro zákon bezvýznamném důvodu. Zvolena proto byla úprava obecnější, která zohledňuje případné dopady činu zejména na rodinné poměry a čest. Zvrhlá povaha se bude hodnotit nejen podle obecné morálky, ale také vzhledem k tomu, jakým způsobem se čin dotýká cti zůstavitele a jeho rodiny a proto např. nebude možné, aby zůstavitel, který byl několikrát odsouzen pro trestný čin krádeže vydědil svého potomka rovněž pro krádež.⁶⁸

U ostatních důvodů nedošlo k větším či závažnějším změnám a tak jejich interpretace bude velmi podobná jako za účinnosti OZ. Např. pokud jde o důvod neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele, bude se vydědění hodnotit jako neplatné, pokud zůstavitel sám neměl snahu se s potomkem stýkat a udržovat s ním příbuzenské vztahy.⁶⁹ Bude třeba také posoudit jednání potomka nejen podle obecného pojetí dobrých mravů, ale také zohlednit velikost, zvyklosti, sociální postavení a náboženské založení rodiny zůstavitele a samotný zájem zůstavitele na udržování rodinných vztahů s potomkem apod.⁷⁰ Dále např. hodnocení vedení nezřízeného života, za něž lze označit takové chování, které evidentně vybočuje z obecné představy o chování, které respektuje dobré mravy a není pouze ojedinělé.⁷¹ V případě důvodu dle § 1646 odst. 1 písm. a) je třeba považovat za nouzi nikoli jen finanční, ale také situaci, kdy potomek úmyslně nesplní vyživovací povinnost, ačkoli tak učinit mohl a lze to po něm spravedlivě požadovat.⁷²

Novou možností pro zůstavitele je § 1647 NOZ. Tento umožňuje zůstaviteli vydědit potomka, jestliže je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Je však třeba, aby zůstavitel jeho potomkům⁷³ zůstavil povinný díl. Pokud tak neučiní nebo pokud nepominutelný dědic nemá potomky, je toto vydědění neplatné a nepominutelnému dědici bude dle § 1650 náležet povinný díl. Zadlužení, resp. marnotratnost bude třeba vždy hodnotit v každém jednotlivém případě podle individuálních okolností.⁷⁴ Ustanovení § 1646 odst. 2 také explicitně stanovuje zůstavitelovu

⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 672.

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp. zn.: 30 Cdo 2214/2002.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2012, sp. zn.: I. ÚS 295/10.

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn.: 21 Cdo 190/2010.

⁷² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 440 (§ 772).

⁷³ Popřípadě jejich potomkům.

⁷⁴ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 366-368 (§ 1647).

možnost vydědit nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen.

Výraznější změnou oproti OZ je fakt, že důvod vydědění nemusí být v prohlášení uveden a přesto se bude jednat o platné vydědění. K tomu nutno dodat, že je třeba, aby byl prokázán zákonný důvod vydědění, jinak právo na povinný díl nepominutelnému dědici náleží. Jestliže zůstavitel pořídí o veškerém svém majetku a nepominutelnému dědici nezanechá tolik, kolik činí jeho povinný díl, považuje se to za vydědění učiněné mlčky a po právu, jestliže nepominutelný dědic udělal něco, co naplňuje zákonné důvody vydědění. Pokud by však nepominutelný dědic byl schopen prokázat, že o něm zůstavitel nevěděl a jen z toho důvodu jej opominul, má takový nepominutelný dědic právo na povinný díl.

Důvod vydědění tu nově nemusí být už v době pořízení projevu vůle o vydědění, ale postačí, pokud tu bude v době smrti zůstavitele. Tímto je zůstaviteli umožněno vydědit svého potomka podmíněně, když vidí, že jeho chování nasvědčuje tomu, že důvod pro vydědění může v budoucnu nastat, přestože tu v době projevu vůle o vydědění ještě není.⁷⁵

Ustanovení § 1646 odst. 3 se věnuje vydědění v souvislosti s potomky nepominutelného dědice. Prohlášení o vydědění se vztahuje automaticky i na ně, ledaže zůstavitel projeví opačnou vůli. Jestliže se vyděděný nepominutelný dědic dožije smrti zůstavitele, nebudou kromě něj dědit ani jeho potomci, ledaže by zůstavitel určil jinak. Pokud se ale vyděděný nepominutelný dědic zůstavitelovy smrti nedožije, jeho potomci budou po zůstaviteli dědit, vyjma případu, kdy zůstavitel vyloučí z dědického práva i je. Takové vydědění potomků může být však velmi obtížné či dokonce nemožné, pokud se bude jednat o potomky velmi nízkého věku.⁷⁶

Vydědit může zůstavitel pouze nepominutelného dědice, avšak stejným způsobem může zůstavitel prohlásit o jiné osobě, které svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude. Toto prohlášení zůstavitel nemusí opírat o žádný důvod. Ustanovením § 1649 odst. 2 se NOZ vrací k tzv. negativní závěti, která nebyla za účinnosti OZ přípustná, i když existovaly i v odborné veřejnosti⁷⁷ názory, že takto učiněný projev vůle je platný.

⁷⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 673.

⁷⁶ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 363 (§ 1646).

⁷⁷ Např. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 98-99.

Výslovné ustanovení lze uvítat s ohledem na zůstavitelovu vůli, která by měla být co nejvíce respektována.

4.4 Vedlejší doložky závěti

Dle OZ neměly podmínky⁷⁸ připojené k závěti až na výjimky⁷⁹ právní účinky. Vzhledem k posílení zůstavitelovy autonomie vůle NOZ úpravu vedlejších doložek řeší zcela odlišně a obsahuje samostatný pododdíl věnující se vedlejším doložkám. Ten rozeznává kromě ustanovení o vykonavateli závěti a správci pozůstalosti a také úpravu podmínek, doložení času a příkazu, kterým se věnují v následující podkapitole.

Pro vedlejší doložky je společné, že pokud směřují pouze k obtěžování dědice či odkazovníka nebo pokud jsou zjevně nesrozumitelné či odporují veřejnému pořádku, nepřihlíží se k nim. Stejně se nepřihlíží k doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici či odkazovníku, aby uzavřel manželství⁸⁰ nebo v něm setrval, anebo aby manželství zrušil. Zůstavitel má však možnost zřídít někomu právo na dobu, než uzavře manželství. Jestliže by tedy zůstavitel dal např. dědici příkaz vstoupit do politické strany, opustit zaměstnání či zanechat studia, nebude se k takovým vedlejším doložkám přihlížet.⁸¹

4.4.1 Podmínky

O podmínkách pojednává NOZ obecně v § 548 a § 549, tedy ve své první části. Na splnění podmínky lze vázat vznik, změnu nebo zánik práv. Rozlišujeme dva druhy podmínek a to odkládací a rozvazovací. Odkládací podmínka je taková, na jejímž splnění závisí, zda právní následky nastanou. Rozvazovací je pak taková, na jejímž splnění závisí, zda právní následky již nastalé pomínou. Podmínka musí být budoucí a nejistá a jako její příklad lze uvést narození člověka či absolvování a řádné ukončení studia.⁸²

Jestliže podmínka zůstavitele může být opakována, dědic či odkazovník musí podmínku po smrti zůstavitele vykonat znovu, i když již byla splněna za jeho života, ledaže by vůle zůstavitele byla zřejmě jiná. Tuto podmínku by však dědic či odkazovník splnit nemusel, pokud by směřovala pouze k jeho zřejmému obtěžování ze zjevné zůstavitelovy

⁷⁸ Ustanovení § 478 OZ bylo vykládáno ve smyslu neúčinnosti nikoli pouze podmínek, ale vedlejších doložek (příkaz či doložení času) obecně.

⁷⁹ Kromě kolace také např. zatížení nemovitosti věcným břemenem, příkaz k vyplacení finanční částky dědici či stanovení náhradního dědice.

⁸⁰ Platí i pro registrované partnerství.

⁸¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 640.

⁸² ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 173 (§ 1561).

svévole. Příkladem by mohla být situace, kdy zůstavitel dává dědici podmínku vystudování VŠ v určitém oboru, i když dědic stejný obor na VŠ již vystudoval a zůstavitel o tom věděl.

Aby osoba, které bylo něco zůstaveno s odkládací podmínkou toho, nabyla, je nutné, aby zůstavitele přežila a byla způsobilá dědit. Pokud by tato osoba zemřela před zůstavitelem, dědit nebude ani ona, ani její dědicové. Nabytí pozůstalosti je dále vázáno na splnění odkládací podmínky. Oproti OZO⁸³ není v NOZ výslovně upravena situace, kdy dědic zůstavitele přežil a byl způsobilým dědicem, avšak zemřel dříve, než byla splněna odkládací podmínka. Lze mít za to, že dědické právo po zůstaviteli v takovémto případě na dědice původního dědice nepřejde. Zůstavitel totiž může s takovou situací počítat a má možnost pro tento případ učinit vhodná opatření.⁸⁴

Ustanovení § 1563 upravuje důsledky nemožných podmínek. V prvním odstavci je řečeno, že je-li uděleno někomu právo s nemožnou rozvazovací podmínkou, nepřihlíží se k ní a dědické právo tedy dědici zůstane. Jestliže by se obsah prvního odstavce v NOZ nevyskytoval, užila by se obecná úprava z části první a takové ustanovení by bylo neplatné, což by mohlo mít negativní vliv na platnost povolání dědice, což není záměrem zákonodárce.⁸⁵ Druhý odstavec pak uvádí, že ustanovení závěti, kterým se někomu uděluje právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatné a dědic nebude povolán platně. Je nerozhodné, zda je nemožnost absolutní či relativní, objektivní či subjektivní, fyzická či právní nebo počáteční či dodatečná.⁸⁶ Nárok závislý na odkládací podmínce pomíjí až v okamžiku, kdy je jisté, že se odkládací podmínka splnit nemůže.⁸⁷

4.4.2 Doložení času

Podstata doložení času v dědickém právu je v zůstavitelově určení, že dědic či odkazovník má právo nabýt jen na určitou dobu, nebo že má nabýt později než v den zůstavitelovy smrti.⁸⁸ Rozdíl mezi podmínkou a doložením času spočívá v tom, že určení času

⁸³ § 900 OZO stanovil, že právo doložené odkládací výminkou přechází jakožto čekatelství na dědice.

⁸⁴ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 175 (§ 1562).

⁸⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 643.

⁸⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 285 (§ 698).

⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 1937, sp. zn.: Rv I 1353/35.

⁸⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 643.

je vázáno na skutečnost, která nastat musí. Pokud by tato skutečnost byla nejistá, nejedná se o doložení času, nýbrž o podmínku.⁸⁹

Jestliže je čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, přechází zůstavené právo stejně jako jiná nepodmíněná práva i na dědice té osoby, jíž bylo zůstaveno. V případě, že dědic či odkazovník nepřežije zůstavitele, pak na jeho dědice toto právo nepřejde. K přejití by došlo za situace, kdy dědic či odkazovník zůstavitele přežije.⁹⁰ U doložení času nepřipadá v úvahu opakování tohoto okamžiku, a jakmile tedy okamžik nastane, nastanou také právní následky s tímto spojené. Pokud by se zůstavitel tohoto okamžiku dožil, stane se dědicem přímo tzv. dědic následný⁹¹ a tzv. dědic přední se dědicem vůbec nestane.⁹²

Nemožné doložení času upravuje v NOZ § 1566, ze kterého vyplývá, že je-li jisté, že doložení času v závěti nikdy nastat nemůže, posoudí se toto jako nemožná podmínka. Např. když zůstavitel podmíní vznik dědického práva dědice za 300 let. Pokud se však zůstavitel při určení času nepochybně pouze zmýlil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle. Např. jestliže určil čas 31. dubna 2025 bude rozhodná chvíle určena na 30. dubna 2025.

4.4.3 Příkaz

Poslední z vedlejších doložek je příkaz, který NOZ upravuje v § 1569 - 1574. Příkaz je výslovné stanovení povinnosti, která spočívá v omezení dědice, aby se zděděným majetkem či jeho částí nakládal určitým způsobem, nebo aby něco vykonal, opomenul nebo strpěl, což obdobně platí také pro odkazovníka.⁹³ Jestliže se zůstavitel vysloví o účelu, ke kterému něco někomu zanechává, ale neuloží k tomu příkaz, hledí se na projev jeho vůle jako na přání bez právní závaznosti. Doporučuje se proto užívat kategorických výrazů jako např. „nařizují“, „přikazují“ apod.

Příkaz se posuzuje jako rozvazovací podmínka a pokud tedy nebude splněn, zůstavení práva se zmaří, ledaže by zůstavitel stanovil jinak. Jestliže příkaz nelze splnit přesně, je třeba, aby došlo alespoň k takovému splnění, které co nejvíce vyhovuje zůstavitelově vůli. V případě, že by nebylo příkaz možné splnit vůbec, náleží osobě obtížená příkazem to, co jí bylo zůstaveno, neprojevil-li zůstavitel něco jiného. Nebude tedy záležet na tom, zda jde

⁸⁹ DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1965.

⁹⁰ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 180 (§ 1565).

⁹¹ O dědici následném a předním pojednává kapitola svěřenské nástupnictví.

⁹² SVOBODA, Jiří, KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 78.

⁹³ Tamtéž s. 79.

o nemožnost splnění příkazu danou od počátku či dodatečně nebo z objektivních důvodů či z důvodů na straně dědice, ledaže by se dědic učinil neschopným splnit příkaz, přičemž by věděl, že tím splnění příkazu zmaří. V posledně uvedené situaci dojde u dědice k pozbytí toho, co nabyl.⁹⁴

NOZ výslovně upravuje situaci, kdy zůstavitel zakáže jím zůstavený majetek zcizit či zatížit. Tento zákaz zavazuje obtíženého jen při splnění dvou kumulativních podmínek. První z nich se týká nařízení zákazu na určitou přiměřenou dobu. Tuto dobu je třeba určovat případ od případu, protože v době hluboké hospodářské krize bude jiná než za situace, kdy jsou majetkové poměry dědice více než dobré. Druhou podmínkou je pak vážný zájem hodný právní ochrany.⁹⁵ Jestliže obě podmínky nebudou splněny zároveň, může soud na návrh obtíženého rozhodnout, že k zakazu se nepřihlíží. Je-li zákaz zapsán do veřejného seznamu, může obtížený požadovat, aby soud zákaz zrušil, přičemž je tu i možnost soudu, aby dobu zákazu přiměřeně zkrátil. Soud však návrhu nevyhoví, jestliže nebude prokázáno, že zájem na zrušení zřejmě převyšuje zájem na zachování zákazu.⁹⁶

Pokud příkaz směřuje např. k prospěchu chudých, bezdomovců či seniorů, tedy vůči skupině více osob bez bližšího určení, splní obtížená osoba příkaz vůči právnické osobě, která je oprávněna hájit zájmy takových osob. Vymáhání splnění příkazu náleží nejen osobě, jíž je příkaz k prospěchu, ale také vykonavateli závěti či jiné osobě, která k tomu byla v závěti povolána a také orgánu veřejné moci, jestliže splnění příkazu směřuje k veřejnému prospěchu.

Pro některé zůstavitelovy příkazy stanovuje zákon, že nemají právní účinky. Jde o případ uvedený v § 1574, ze kterého vyplývá neúčinnost takových příkazů, kdy zůstavitel s pohružkou ztráty nějaké výhody zakáže dědici nebo odkazovníku, aby odporoval výkladu smyslu závěti nebo pravosti závěti.

Nejenom příkaz, ale vedlejší doložky obecně umožňují zůstaviteli lépe prosadit jeho vůli, kterou pořizuje o svém celoživotně nabytém majetku a posun, ke kterému v této oblasti v NOZ došlo, lze jednoznačně označit jako krok správným směrem.

⁹⁴ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 188 (§ 1570).

⁹⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 80.

⁹⁶ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 186 (§ 1569).

4.5 Dědická substituce

Dědická substituce dává zůstaviteli možnost lépe naložit se svým majetkem pro případ jeho smrti. Umožňuje mu určit náhradní dědice namísto dědiců původních, ať už k dědění nedošlo z jakýchkoli důvodů. Teorie rozlišuje substituci vulgární (obecné náhradnictví) a substituci fideikomisární (svěřenské nástupnictví). OZO rozeznával obě kategorie nástupnictví, SOZ vzhledem k tehdejší ideologii již neupravoval svěřenské nástupnictví a OZ dokonce neobsahoval ani obecné náhradnictví a dědická substituce v něm tedy nebyla upravena vůbec. Určení náhradního dědice bylo dovozováno judikaturou jako výjimka z ustanovení § 478 OZ. NOZ se navrácí k úpravě jak vulgární tak fideikomisární substituce stejně jako to činí např. německá či rakouská úprava.⁹⁷

4.5.1 Náhradnictví

Náhradnictví umožňuje zůstaviteli řešit projevem vlastní vůle situaci, kdy jím původně povoláný dědic dědit nebude, např. protože se nedožil zůstavitelovy smrti, dědictví odmítne či bude dědicky nezpůsobilý. Účelem je tedy pro takový případ stanovení náhradního dědice. Povolání náhradníka lze učinit jak v závěti, tak v dovětku a zůstavitel může povolát i náhradníky náhradníkům. Pokud jich povolá několik, bude dědit ten, který je ve výčtu nejbližší osobě, která nedědí. Jestliže by ze zůstavitelova ustanovení nebylo možné zjistit, zda povolal náhradníka či svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka.

Za náhradníky lze povolát také spoludědice. Pokud se tak stane, má se za to, že je zůstavitel chtěl podělit v takovém poměru, v jakém je podělil např. v závěti. Jestliže však kromě spoludědiců byly za náhradníky povolány i jiné osoby, podělí se o uvolněný podíl rovným dílem, ledaže by zůstavitel projevil jinou vůli. Náhradník dědice vstupuje do totožného práva jako dědic a pokud tedy byly zůstavitelem uloženy dědici nějaká omezení, tak tato omezení postihují také jeho náhradníka, ledaže by z projevu zůstavitelovy vůle vyplývalo něco jiného nebo to plyne z povahy věci, tedy např. to, co může splnit pouze dědic osobně.⁹⁸

K zániku náhradnictví dochází ve dvou případech. Prvním z nich je situace, kdy povoláný dědic nabude dědictví. Druhým pak je případ, kdy zůstavitel zřídil náhradnictví

⁹⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 86-87.

⁹⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 161.

svému dítěti⁹⁹ v době, kdy nemělo potomky, avšak před zůstavitelovou smrtí již potomky způsobilé dědit mělo.

4.5.2 Svěřenské nástupnictví

Institut svěřenského nástupnictví se do dědického práva vrací po více než 60 letech. NOZ jej upravuje v § 1512 - 1524. Svěřenské nástupnictví zavazuje dědice (přední dědic), který dědictví přijal, přenechat pozůstalost jiné osobě jako dalšímu dědici (svěřenský nástupce), nastane-li událost určená v pořízení pro případ smrti. Nejdříve bude dědit přední dědic a po něm bude následovat následný dědic.¹⁰⁰ Přední dědic bývá také v literatuře označován jako institut nebo fiduciář či v němčině Vorerbe. Svěřenský nástupce pak bývá někdy označován jako zadní dědic, poddědic, substitut, fideikomisární dědic, fideikomisář či v němčině Nacherbe.¹⁰¹

Povolání za svěřenského nástupce se považuje také za povolání za náhradníka, a pokud by tedy přední dědic z jakéhokoli důvodu nedědil, dědicem bez omezení se stane svěřenský nástupce. Za zřízení svěřenského nástupnictví se považují situace, kdy zůstavitel povolá svému dědici dědice, zakáže dědici, aby o zanechaném majetku pořizoval, povolá za dědice někoho, kdo v době zůstavitelovy smrti ještě není či povolá dědice s podmínkou nebo na určitou dobu. O svěřenské nástupnictví však nepůjde v případě, kdy zůstavitel prosí dědice, aby ten ve své závěti povolal k veškerému svému jmění rovným dílem své dědice a dědice zůstavitele a případ se posoudí jako nezávazné přání zůstavitele.¹⁰² Jestliže nastane případ, kdy zůstavitel povolá pouze následného dědice, předním dědicem se stane dědic ze zákona. Následný dědic se předním dědicem nestane ani v případě, kdy mu svědčí dědické právo v aktuální dědické třídě.¹⁰³

Přednímu dědici náleží vzhledem k dědictví práva a povinnosti poživatele, ledaže zůstavitel projevil, že smí s dědictvím nakládat volně. Vlastníkem majetku je i přes omezení se svěřenským nástupnictvím spojená, přední dědic, což plyne z § 1521.¹⁰⁴ Zcizit či zatížit věc však lze v případě, kdy je tak učiněno za účelem úhrady zůstavitelových dluhů. Zcizení nebo zatížení je také možné pokud s tím vyjádří souhlas svěřenský nástupce, k čemuž však zákon

⁹⁹ Platí i pro jiné zůstavitelovy potomky pokud jim bylo zřízeno náhradnictví.

¹⁰⁰ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 98 (§ 1512).

¹⁰¹ KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. *Ad Notam*, 1995, č. 5, s. 110.

¹⁰² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 1932, sp. zn.: Rv I 1461/31.

¹⁰³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 163.

¹⁰⁴ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 100 (§ 1512).

vyžaduje formu veřejné listiny. Souhlas může být nahrazen soudem, je-li to vzhledem k péči řádného hospodáře potřebné. Tímto přístupem se NOZ odlišuje od OZO, který v ustanovení § 614 chránil předního dědice tím, že pokud bylo náhradnictví vysloveno neurčitě, mělo být vykládáno tak, aby volnost předního dědice s nakládáním toho, co zdědil, byla co nejméně omezena.¹⁰⁵ Svěřenskému nástupci náleží právo, aby přední dědic sestavil inventář všeho, co děděním nabyl a pokud to svěřenský nástupce bude vyžadovat, aby sestavení bylo učiněno formou veřejné listiny. Fideikomisař může také po soudu požadovat, aby fiduciáři stanovil způsob a rozsah hospodaření s věcí, která přináší plody či užitky. Mezi práva následného dědice patří také právo domáhat se určení, že právní jednání předního dědice, které maří nebo omezuje práva svěřenského nástupce, je vůči němu neúčinné. V obdobném případě s rozdílem toho, že věc a svěřenské nástupnictví jsou zapsány ve veřejném seznamu, nastává neúčinnost vůči následnému dědici přímo ze zákona.

K zániku fideikomisařní substituce dochází zejména tehdy, neexistuje-li již žádný následný dědic či nenastal případ, pro který bylo náhradnictví zřízeno. Zákon však zánik svěřenského nástupnictví spojuje i s jinými skutečnostmi. K zániku dojde uplynutím 100 let od smrti zůstavitele, z čehož je možná výjimka a to pokud zůstavitel stanoví, že svěřenský nástupce má nabýt dědictví až po smrti předního dědice, který žil v době zůstavitelovy smrti. Přední dědic by tedy musel žít déle než sto let a svěřenské nástupnictví by zaniklo, jakmile by se dědictví ujal první ze svěřenských nástupců. Dále fideikomisařní substituce zaniká v rozsahu povinného dílu okamžikem nabytí pořizovací způsobilosti dítěte, kterému zůstavitel v době, kdy toto dítě nebylo způsobilé pořizovat, povolal svěřenského nástupce. Svěřenské nástupnictví, které zůstavitel zřídil svému potomku v době, kdy tento neměl své potomky, zaniká, zanechá-li potomek potomka způsobilého dědit. Dalším důvodem zániku je nabytí pořizovací způsobilosti osobou, která byla ve způsobilosti omezena, a byl jí povolán svěřenský nástupce. Poslední případ zániku nastává, když pozůstalost nabude první ze svěřenských nástupců, který v době zůstavitelovy smrti ještě neexistoval.

Navrácení úpravy vulgární i fideikomisařní substituce do zákonného textu považuji za správný krok vzhledem k tradičnosti tohoto institutu. Zůstaviteli je tímto do ruky dán nástroj, který mu poskytuje široké možnosti jak naložit se svým majetkem pro případ své smrti a to i ve složitějších majetkových či rodinných poměrech.

¹⁰⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl.* 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 192 (§ 614).

5 Formy závěti

Jak vyplývá z § 1532, závěť musí být sepsána v písemné formě, ledaže byla pořízena s úlevami (viz. výklad v podkapitole).¹⁰⁶ Nedodržení písemné formy má za následek neplatnost. I pro pořízení závěti platí obecná ustanovení o právním jednání, o jeho výkladu a neplatnosti, která jsou doplněna některými speciálními vykládacími pravidly. NOZ rozlišuje závěti pořízené soukromou a veřejnou listinou. Do první skupiny spadá závěť holografní, allografní a závěť nevidomých osob. Do druhé kategorie řadíme závěť sepsanou formou veřejné listiny¹⁰⁷.

5.1. Závěti soukromé

5.1.1 Holografní závěť

Závěť psaná vlastní rukou je nejjednodušší formou závěti, co se formálních požadavků na toto právní jednání týče a těší se velké oblibě. Nespornou výhodou tohoto pořízení je fakt, že lze uchovat v tajnosti jeho obsah i případné změny či zrušení. K řádnému vytvoření holografní závěti není třeba žádných svědků, tak jako tomu bývalo v římském právu.¹⁰⁸ Dostatečnou zárukou pravosti tohoto pořízení je vlastnoruční napsání celého textu, který pak vykazuje individuální znaky charakteristické pouze pro pisatele a soudní znalec poměrně snadno rozpozná i případné napodobování písma. NOZ tento druh závěti upravuje v § 1533, který říká, že zůstavitel ji musí napsat vlastní rukou a vlastnoručně ji podepsat. Základními znaky jsou tedy vlastnoručnost napsání a podpisu, které zde podrobněji rozvedu.

Vlastnoručně napsaný musí být u holografní závěti celý její text. Pokud by pořízení napsal zčásti zůstavitel a z části jiná osoba je takové pořízení neplatné. Pokud však jiná osoba napsala pouze některá slova (přípisky apod.) jsou neplatná jen slova nepocházející od zůstavitele.¹⁰⁹ Nemusí se však jednat pouze o text napsaný rukou, ale např. i nohou, ústy apod., neboť v případech, kdy zůstavitel, ať už z důvodu trvalého (amputace) či přechodného (zranění) nemůže k napsání užít vlastní ruky, se i sepsání takovýmto způsobem považuje za vlastnoruční. K samotnému vyhotovení je možné užít i nedominantní ruku, což však v případě

¹⁰⁶ Německá úprava umožňuje poříditi ústně i bez úlev, a to před notářem do protokolu.

¹⁰⁷ Za veřejnou listinu se považují i závěti pořízené s úlevami dle ustanovení §1543-1545. Za soukromou listinu se naopak považuje závěť pořízená dle § 1542, nebo pokud závěť pořízená s úlevami postrádá formalit, jak uvádí § 1547/2.

¹⁰⁸ KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 278.

¹⁰⁹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 113 (§ 578).

sporu může vyvolat důkazní nouzi, pokud by znalec neměl možnost závěť vyhotovenou nedominantní rukou porovnat s jiným textem psaným též nedominantní rukou.¹¹⁰ Na platnost holografní závěti nemá vliv jakým prostředkem (tužka, pero, propiska) je napsána, pokud byla dodržena podmínka vlastnoručnosti, avšak psací stroj použit nelze.¹¹¹ Stejně tak je lhostejné, na jakém podkladě je napsána. Téměř vždy se bude jednat o papír, ale k vyhotovení může být použita i jiná forma materiálu (látka, kůže aj.).¹¹² Nepodstatná je i vnější forma a proto taková závěť může být obsažena např. i v dopise, na korespondenčním lístku či navštívence. Smí být napsána i v cizím jazyce či dokonce v jazyce mrtvém (např. latina).¹¹³

Velmi zajímavá je otázka pomoci jiné osoby při samotném psaní či podpisu holografní závěti. V německé literatuře jsou rozlišovány dvě kategorie pomoci při psaní vlastnoručního textu. Dovolenu formou je tzv. podpírání ruky neboli Handstützung, kdy zůstavitel vykonává svou vůli a řídí pohyb ruky sám. Nedovolenou formou je pak tzv. vedení ruky neboli Handführung, kdy zůstavitel nevykonává pohyb ruky (zcela) sám a v písemnosti se projevuje vůle pomocníka.¹¹⁴ Za účinnosti OZ Nejvyšší soud rozhodl, že jakákoli pomoc, která by ovlivňovala charakteristické znaky zůstavitelova rukopisu, je u holografní závěti nepřipustná a má za následek neplatnost závěti.¹¹⁵ Ve zmíněném judikátu soud operoval pouze s pojmem „vedení ruky“, u kterého shledal tento způsob pomoci nedovoleným, avšak k pojmu „podpírání ruky“ se nevyjádřil. V české odborné literatuře se o podpírání ruky v komentáři¹¹⁶ k OZ zmiňuje Muzikář, když odkazuje na judikaturu¹¹⁷ z konce 40. let, která podpírání ruky připouští. Rouček ve svém komentáři¹¹⁸ k OZO potvrzuje u holografní závěti dovolenost nejen podpírání ruky, ale i dovolenost vedení ruky při vlastnoručním podpisu a v obou

¹¹⁰ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 102.

¹¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 1944, sp. zn. Rv II 377/43.

¹¹² Gl. U. 274. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 113 (§ 578).

¹¹³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 113 (§ 578).

¹¹⁴ VALEŠKA, Jiří. Problematika pomoci jiné osoby při psaní závěti. *Bulletin advokacie*. roč. 1997, č. 4, s. 24-33.

¹¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2008 sp. zn.: 21 Cdo 1744/2007

¹¹⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 1245 (§ 476a).

¹¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 7. 4. 1948, sp. zn.: Rv 120/48 uveřejněné ve sbírce rozhodnutí a stanovisek NS č. 202, ročník 1949 (R 202/49). Toto rozhodnutí potvrdilo, že i když svědek zůstavitelce poskytl při podpisu závěti pomoc držení ruky v lokti, jedná se o vlastnoruční podpis a nikoli pouze o znamení ruky, protože to byl výsledek vůle zůstavitelky a jejího vlastnoručního konání.

¹¹⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 112 (§ 578).

případech odkazuje na starší judikát¹¹⁹ ze sbírky Glaser-Unger. Vzhledem k výše zmíněnému lze očekávat, že holografní závěť vyhotovená s podpíráním ruky bude platná i za účinnosti NOZ. V případě vedení ruky je však mým osobním názorem, že by tento způsob pomoci měl zůstat nedovoleným i přesto, že se NOZ hojně inspiruje OZO, který dle Roučkova komentáře (§ 578) vedení ruky při podpisu závěti dovozoval.

Druhou z esenciálních náležitostí holografní závěti je vlastnoruční podpis, který uzavírá celou písemnost. Co je psáno pod podpisem se již nepovažuje za součást závěti, ledaže se jedná o datum, které se nachází v bezprostřední blízkosti podpisu.¹²⁰ V případě, že je podepsána pouze první strana, k následujícím stranám nelze přihlížet. Proto lze doporučit podepsat každou stranu zvlášť nebo strany očíslovat a spojit je do jedné listiny¹²¹.¹²² Zůstavitel se může podepsat několikerým způsobem. Mimo uvedení křestního jména a příjmení se lze podepsat pouze příjmením či dokonce pouze křestním jménem a prvním písmenem svého příjmení, pokud zůstavitel pro tělesnou slabost nebyl schopen v podpisu pokračovat, přestože tak učinit chtěl a pokud o totožnosti zůstavitele není pochyb.¹²³ Lze se podepsat i pseudonymem či parafou, avšak podpis nemůže být vytvořen mechanickými prostředky jako např. razítkem atp. Judikatura¹²⁴ dále označuje za neplatný takový podpis, který neobsahuje ani jméno ani příjmení zůstavitele (např. Tvá Matka apod.).¹²⁵ Odlišný názor uvádí ve svém článku¹²⁶ Karhanová, která tuto situaci srovnává s rozhodnutím KS v Brně, který rozhodoval o určitosti povolání dědiců formulací „svým dětem“ a dospěl k závěru, že neurčitým není. K této problematice se ve svém článku také vyjádřil Fekete, když k tomuto dodává, že v takovémto případě je nutné posoudit případ individuálně s přihlédnutím na všechny okolnosti sepsání závěti.¹²⁷

¹¹⁹ Gl. U. 4162. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl.* 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 112, 113 (§ 578)., ročník 1871, svazek 9. Rozhodnutí se týká zůstavitelovy vůle a pomoci svědka zůstaviteli při podpisu holografní závěti.

¹²⁰ Prof. Jan Krčmář však tento názor nesdílel a nepovažoval za nutné, aby podpis uzavíral veškerý text, jak uvádí ve své knize *Právo občanské V. Právo dědické*, s. 23.

¹²¹ Přípustný je i případ, kdy jednotlivé listy nejsou spojeny, pokud na sebe logicky navazují a poslední z nich je opatřen podpisem.

¹²² MUŽIKÁŘ Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek.* Praha: Linde, 2008, s. 1245 (§ 476a).

¹²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 1929, sp. zn.: Rv II 572/28 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 1983, sp. zn.: 4 Cz 82/82.

¹²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn.: 21 Cdo 51/2008.

¹²⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 76-77.

¹²⁶ KARHANOVÁ, Martina. Podpis, jeho forma a umístění, aneb podpis jako podstatná náležitost právních úkonů (zejména závěti) ve světle judikatury. *Právní rozhledy*, 2011, č. 20, s. 719.

¹²⁷ FEKETE, Imrich. Podpis na súkromných listinách. *Justičná revue*, 2008, č. 2, s. 201-215.

Za účinnosti OZ bylo datum nezbytnou součástí všech typů závětí. Tento nedostatek způsoboval absolutní neplatnost, jak uváděl § 476 odst. 2 OZ. Datum muselo být uvedeno v podobě označení konkrétního dne, měsíce a roku a nebyla přípustná formulace, ze které datum pouze vyplývalo jako např. „v den mých padesátých narozenin“, což bylo přípustné u občanského zákoníku z roku 1950. U holografní závěti bylo vyžadováno, aby i datum bylo napsáno vlastní rukou pod sankcí neplatnosti, jak potvrdilo např. rozhodnutí¹²⁸ Nejvyššího soudu. Uvedení dne, měsíce a roku označovalo okamžik, kdy byla závěť zůstavitelem podepsána a nikoli sepsána. Zde došlo v OZ ke změně oproti střednímu kodexu, který hovořil o datu sepsání závěti, a který také zavedl datum jako jednu z povinných náležitostí.¹²⁹ Jak vyplývá z § 1494 odst. 1 NOZ se ohledně data při pořízení závěti navrácí k nepovinnosti tohoto údaje tak, jako tomu bylo v OZO, kde datum bylo nepodstatnou náležitostí, avšak uvedení dne, roku a místa se doporučovalo k zamezení případných sporů. K tomu nutno dodat, že není-li zřejmé, kdy byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo by jejich právní účinky záležely na určení doby jejího pořízení, byla by taková závěť neplatná. Uvedení data lze však vše doporučit, protože doba pořízení bude hrát významnou roli při hledání objektivní pravdy ve sporných případech. Pěcha ve svém článku¹³⁰ udává jako jeden z možných příkladů situaci, kdy se dědic ze zákona bude na soudu žalobou domáhat určení neplatnosti závěti bez data z důvodu duševní poruchy zůstavitele v době pořízení. Jako další příklad lze uvést podobnou situaci s tím rozdílem, že místo duševní poruchy bude namítán nedostatek věku resp. nesvéprávnost.

Ustanovení §1533 NOZ se obsahově v podstatě shoduje se zněním § 476a OZ. Vlastnoručnost napsání i podpisu zůstává a stejně tak není třeba k tomuto druhu pořízení žádných svědků. Jedinou výraznou změnou je tedy oproti předcházejícímu zákoníku v požadavku data. Před nástupem NOZ byla judikaturou tato otázka vykládána velmi rigidně a závěť byla stižena neplatností i v případě, že údaj dne, měsíce a roku byl vyznačen, avšak pouze v úředním ověření podpisu, přičemž zjevná vůle zůstavitele byla upozaděna¹³¹. Nyní je možné poříditi i bez uvedení data, ale jeho zanesení se výrazně doporučuje z důvodu případných sporů.

¹²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn.: 21 Cdo 586/98.

¹²⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 48, 77-78.

¹³⁰ PĚCHA, František. *Závěť bez data? To bych nedoporučoval! Ad Notam*, 2013, č. 1, s. 14.

¹³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2005 sp. zn.: 30 Cdo 1454/2005.

5.1.2 Allografní závěť

Druhým typem soukromého pořízení je allografní závěť, kterou NOZ upravuje v ustanovení § 1534: *Závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.* Jak plyne ze zmíněného ustanovení, tento druh pořízení lze vytvořit jinak než vlastní rukou, tedy např. i napsáním na stroji, počítači nebo cizím rukopisem. OZO vyžadoval pro allografní závěť podpis tří svědků, z nichž alespoň dva museli být současně přítomni, když zůstavitel svědkům výslovně projevoval, že spis obsahuje jeho poslední vůli.¹³² Střední kodex pro platnost tohoto úkonu požadoval podpisy už jen dvou svědků, přičemž byl zachován požadavek jejich současné přítomnosti při zůstavitelově prohlášení o tom, že listina obsahuje jeho poslední vůli.¹³³ V OZ úprava allografní závěti chyběla a jedinými pořízeními, které tento občanský zákoník rozeznával, byly závěť holografní, resp. ve formě notářského zápisu. Allografní závěť se do OZ dostala až po novelizaci a to od roku 1992.¹³⁴

Jedním ze zásadních požadavků na platnost tohoto pořízení je výslovné prohlášení zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli, čemuž musí být současně přítomni alespoň dva svědci. Takovéto prohlášení nemusí být provedeno vyřčením zvláštní formule, musí být však výslovné¹³⁵. OZO ve svém ustanovení § 579 také trval na výslovném prohlášení, avšak judikaturou bylo několikrát připuštěno i potvrzení konkludentní např. tím, že zůstavitelka souhlasně pokývne a následně listinu podepíše po tom, co pisatel allografní závěti prohlásil: „*Je-li to správné, pak nechť to matka podepíše*“.¹³⁶ ¹³⁷ Za účinnosti SOZ by však konkludentní prohlášení zůstavitele nebylo dostačující a závěť by byla neplatná.¹³⁸ Stejně tak se vyjádřil k požadavku výslovnosti v případě § 476b OZ Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí.¹³⁹

Svědkům závěti se v NOZ věnují ustanovení § 1539 a § 1540. První z nich uvádí, že svědci se zúčastní pořizování závěti takovým způsobem, aby byli s to potvrdit, že zůstavitel

¹³² § 579 OZO

¹³³ § 543 SOZ

¹³⁴ MUZIKÁŘ Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek.* Praha: Linde, 2008, s. 1248 (§ 476b).

¹³⁵ Výslovný projev vůle lze učinit ústně, písemně nebo posunkovou řečí a dále také použitím určitého kódu či znaků.

¹³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 1920, sp. zn.: Rv II 281/19.

¹³⁷ Odlišný názor na vyhovění zmíněnému konkludentnímu potvrzení uveden v KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické.* Praha: Všeherd, 1919, s. 24.

¹³⁸ HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické.* Praha: Orbis, 1957, s. 156.

¹³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn.: 21 Cdo 3332/2009.

a pořizovatel jsou jedna a táž osoba. Z těchto slov zákona vyplývá co je jejich hlavním úkolem a dále, že ani jeden ze svědků allografní závěti nemusí znát samotný obsah pořízení, což je posun oproti úpravě obsažené v OZ, kde tento názor dovozovala teorie¹⁴⁰. Svědci se na listinu obsahující závěť podepíší a ke svému podpisu připojí doložku poukazující na jejich vlastnost svědků (např. „jako svědek“) a dále údaje, podle kterých je lze zjistit (např. jméno, příjmení, datum narození, adresa). Požadavek svědecké doložky a dalších údajů je však pouze pořádkový a nemá za následek neplatnost závěti.¹⁴¹ V OZO nedostatek svědecké doložky způsobil neplatnost závěti, což vyplývalo z § 579 resp. § 601 a to také potvrdil NS.¹⁴² Náležitosti, které jsou stanoveny zákonem, že zůstavitel se podepíše vlastní rukou, že také prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a že svědci listinu podepíší, se mohou stát v době právního jednání i v jiném pořadí, než se uvádí v příslušném ustanovení.¹⁴³ Svědkem nemohou být osoby nesvéprávné nebo osoby, které neznají jazyka nebo způsobu dorozumívání, v němž je projev vůle učiněn. Dle § 1540 dědic nebo odkazovník nemohou svědčit o tom, co se jim zůstavuje a stejně tak nemůže být svědkem osoba dědici nebo odkazovníku blízká nebo zaměstnanec dědice nebo odkazovníka. Pokud se tak stane, závěť nebude neplatná jako celek, ale pouze v té části, kde osoba není způsobilá svědčit, leda by závěť byla z jiných důvodů neplatná celá.¹⁴⁴ Taková část závěti však bude platnou, pokud zůstavitel jméno dědice resp. odkazovníka napíše vlastní rukou (nelze u notářského zápisu) nebo závěť potvrdí tři svědci. Závěť musí být zůstavitelem vlastnoručně podepsána (o tom viz podkapitola holografní závěť), k dovršení tohoto právního jednání však dochází až v okamžiku, kdy listinu podepíší svědci.¹⁴⁵ Mlčenlivost osob působících při pořizování závěti upravuje § 1550, který dává takovou povinnost pisateli, svědku, předčitateli, tlumočnickovi, schovateli a úřední osobě, ledaže je zřejmá jiná vůle zůstavitele. Ten kdo poruší mlčenlivost, odčiní zůstaviteli újmu, kterou mu tím způsobil.

Allografní závěť může být vyhotovena v jakémkoli jazyce, kterému zůstavitel rozumí. Spornou otázkou je, zda tento jazyk musí znát i svědci závěti. Názory a výklad ustanovení o nezpůsobilosti svědka pro jeho neznalost jazyka se liší. Muzikář zastává postoj, že svědek nemusí znát obsah závěti, ale vzhledem k ustanovení o nezpůsobilosti svědka při jeho

¹⁴⁰ Např. MUZIKÁŘ Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 1248 (§ 476b).

¹⁴¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 627.

¹⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 1920, sp. zn.: Rv I 636/20.

¹⁴³ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 130-131 (§ 1534).

¹⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2004, sp. zn.: 30 Cdo 1765/2004.

¹⁴⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 131.

neznalosti jazyka, ve kterém je činěn projev vůle, musí znát jazyk jakým je závěť napsána.¹⁴⁶ Jinak hodnotí situaci Bednář, když tvrdí, že svědek nemusí znát jazyk závěti, protože nemusí znát ani její obsah a požadavek znalosti jazyka se týká pouze prohlášení o tom, že listina obsahuje zůstavitelovu poslední vůli. Odlišnost obou výkladů spočívá v interpretaci pojmu *projev vůle* v konkrétním ustanovení o nezpůsobilosti svědků. Muzikář s pojmem projevu vůle spojuje závěť jako celek a proto dochází ke svému závěru o nutnosti znalosti jazyka jakým je závěť psaná.¹⁴⁷ Bednář projev vůle spojuje s výslovným potvrzením zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a protože nemusí znát obsah závěti, nemusí znát ani jazyk a postačí tedy, pokud svědkové budou rozumět pouze zůstavitelovu projevu vůle o tom, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Osobně se kloním k interpretaci Bednáře.

Znění § 1534 NOZ o allografní závěti je téměř identické jako ustanovení § 476b OZ. Změnou oproti OZ je výslovné zanesení svědecké doložky do ustanovení věnující se svědkům závěti, které má však pouze pořádkový charakter, a které je tu zejména pro ochranu samotných svědků. Zásadní změnou je také fakt, že datum již nemusí být u závěti vždy uvedeno (o tom více v podkapitole holografní závěť).

5.1.3 Závěť nevidomých a osob se smyslovým postižením

Vedle obecné úpravy allografní závěti je v § 1535 a § 1536 zakotvena allografní závěť zvláštní, která je předepsána pro osoby s různým smyslovým postižením. V případě, že je zůstavitel nevidomý, svoji poslední vůli musí projevit před třemi současně přítomnými svědky a to v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. Zůstavitel dále potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. První odstavec § 1535 se tedy věnuje osobám, kterým závěť nemusí být tlumočena zvláštním způsobem dorozumívání. Tuto závěť může sepsat svědek nebo i jiná osoba, nikoli však předčítatel. Potvrzení zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli pomocí slov, ze kterých to bude vyplývat a nemělo by jít pouze o konkludentní jednání jako např. kývnutí. I nevidomý je osobou se smyslovým postižením, a proto lze mít za to, že by mělo být vyhověno požadavkům uvedeným v § 1536 a v listině uvedeno, že zůstavitel nemůže číst, údaj o osobě, která závěť napsala, údaj o tom, kdo závěť přečetl a také jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli.¹⁴⁸ Tuto listinu zůstavitel podepíše. Pokud není schopen psát, připojí místo podpisu vlastní

¹⁴⁶ MUZIKÁŘ Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 1248 (§476b).

¹⁴⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupanost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 79.

¹⁴⁸ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 132 (§ 1535).

znamení, ke kterému jeden ze svědků připiše jméno zůstavitele. Pakliže by zůstavitel nebyl schopen připojit ani vlastní znamení, je třeba k tomuto právnímu jednání využít závěť formou veřejné listiny. Listinu podepíší také svědci a ke svým podpisům připojí údaje, dle kterých je lze identifikovat, jak plyne z § 1539/1. Svědci i pisatel a předčítatel (nejsou-li též svědky) musí být celému tomuto právnímu jednání přítomni současně a nepřetržitě.¹⁴⁹

Druhý odstavec § 1535 hovoří o ostatních osobách se smyslovým postižením, kdy zůstavitel nemůže číst nebo psát a obsah listiny mu musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zvolí. Slovní spojení „zvláštní způsob dorozumívání“ nahradilo v NOZ užší pojem „znaková řeč“ obsažený v § 476d OZ.¹⁵⁰ V takovémto případě jsou požadavky na toto právní jednání velmi podobné těm výše zmíněným. Zůstavitel také musí projevit svoji vůli před třemi současně přítomnými svědky, obsah listiny mu musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zvolí a to svědkem, který závěť nepsal. Dále zůstavitel prostřednictvím zvoleného zvláštního způsobu dorozumívání potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Dalším požadavkem je uvedení skutečností, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, údaje o osobě, která závěť napsala, údaje o osobě která závěť tlumočila, poté zaznamenání jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli a také údaj o tom, že obsah listiny byl tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolil a o jaký konkrétní zvláštní způsob dorozumívání šlo. Listinu zůstavitel podepíše, nemůže-li psát, použije se § 1536/2, který odkazuje na § 563 a zůstavitel učiní na listině rukou nebo jinak vlastní znamení. Svědek k tomuto znamení připiše jméno zůstavitele a spolu s ostatními svědky závěť podepíše a připojí údaje o své osobě. V případě, že zůstavitel není s to učinit ani znamení dle § 563, závěť musí být učiněna formou veřejné listiny.¹⁵¹ Vlastního znamení namísto podpisu nemůže využít osoba, která je písma znalá, leda by jí v tom bránil zdravotní stav.¹⁵² Pokud by byl zůstavitel analfabet a jinak byl zdravý, musí využít k pořízení závěti veřejnou listinu, jak stanovuje zákon. Touto veřejnou listinou bude nyní notářský zápis, který je upraven v § 62 a násl. NŘ.

Povinnosti a způsobilost svědků upravují ustanovení § 1539 a § 1540. Svědkem nemůže být osoba nesvéprávná, osoba neznalá jazyka nebo způsobu dorozumívání, v němž je

¹⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn.: 30 Cdo 164/2004.

¹⁵⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 631.

¹⁵¹ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 132-133 (§ 1535).

¹⁵² GI.U. 6337. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 149 (§ 590).

projev vůle učiněn. Jak stanovuje § 1540, dále je nezpůsobilým svědkem dědic nebo odkazovník, osoba dědici nebo odkazovníku blízká nebo zaměstnanec dědice či odkazovníka, ledaže zůstavitel napíše jejich jména vlastnoručně nebo pořízení potvrdí tři svědci. Toto ustanovení dopadá i na vykonavatele závěti, pisatele, předčitatele, tlumočnicka či úřední osobu. Na rozdíl od allografní závěti obecné musí svědek u allografní závěti zvláštní znát obsah listiny, ale je vázán mlčenlivostí. Mlčenlivost osob působících při pořizování závěti upravuje § 1550, který dává takovou povinnost pisateli, svědku, předčitateli, tlumočnickovi, schovateli a úřední osobě, ledaže je zřejmá jiná vůle zůstavitele. Ten kdo poruší mlčenlivost, odčiní zůstaviteli újmu, kterou mu tím způsobil.

Úprava takto učiněného pořízení se téměř neliší od úpravy obsažené v OZ. Jednou z mála změn je výměna slovního spojení „znaková řeč“ za širší pojem „zvláštní způsob dorozumívání“ a dále fakt, že analfabet, který je bez zdravotních potíží musí pořídít formou veřejné listiny.

5.2 Závěti veřejné

5.2.1 Závěť formou veřejné listiny

Jednou z dalších forem závěti je závěť ve formě veřejné listiny, kterou NOZ upravuje v § 1537: *Zůstavitel může projevit poslední vůli ve veřejné listině. Pořizuje-li závěť v této formě osoba nevidomá nebo osoba se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, použije se § 1535 obdobně.* Znění tohoto ustanovení přejímá obsah úpravy obsažené v § 476d odst. 1 OZ. Ke změně došlo výměnou pojmu „notářský zápis“ obsaženého v OZ za pojem „veřejná listina“, se kterým pracuje NOZ. Pojem veřejná listina je širší a také vhodnější ve vztahu k budoucnosti, kdy by do této kategorie mohly spadat např. advokátní zápisy či jiné. Za současného stavu je však jedinou možností jak pořídít ve formě veřejné listiny notářský zápis, jak vyplývá z přechodného ustanovení § 3026 odst. 2.

Notářský zápis upravuje notářský řád v ustanovení § 62 a násl. Notářský zápis o pořízení závěti musí obsahovat místo, den, měsíc a rok právního jednání, údaje o notáři, údaje o zůstaviteli, svědcích a tlumočnících, dále prohlášení zůstavitele, že je způsobilý samostatně právně jednat v rozsahu právního jednání, o kterém je notářský zápis, dále také údaj o prokázání totožnosti výše zmíněných osob nebo údaj o tom, že tyto osoby notář zná osobně, dále pak samotný obsah závěti a údaj o tom, že byl notářský zápis po přečtení schválen a podpisy výše zmíněných osob a notáře s otiskem úředního razítka. Notářský zápis musí mít i jiné náležitosti, jsou-li stanovené zákonem. O takový případ se bude jednat např.

v situaci, kdy se touto formou rozhodne pořídít závěť osoba nevidomá nebo osoba se smyslovým postižením a bude tedy nutné, aby notářský zápis obsahoval i údaje stanovené v § 1535 a § 1536, o kterých bylo pojednáno v předchozí podkapitole. V případě, že by u písemnosti sepsované jako notářský zápis chyběly takové náležitosti, které jsou nezbytnými náležitostmi notářských zápisů, nelze tuto písemnost považovat za notářský zápis.¹⁵³

Závěť s využitím notářského zápisu lze vřele doporučit i přesto, že na takové pořízení je třeba vynaložit ne zcela zanedbatelné finanční prostředky. Notář je nezávislým a nestranným nositelem veřejné moci, odpovídá za nesprávnosti, které by se v závěti mohly objevit. Povinností notáře je vložit pořízení pro případ smrti do centrální evidence pořízení pro případ smrti, což zajišťuje, že závěť bude po zůstavitelově smrti objevena a v dědickém řízení bude zjištěn její stav a obsah.¹⁵⁴ Notář i zaměstnanci notáře musí dle NŘ zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděli v souvislosti s notářskou činností a to i potom, co byl výkon notářského úřadu ukončen, resp. ukončen pracovní poměr zaměstnance notáře. Před sepsáním závěti formou notářského zápisu je notář povinen se přesvědčit, že tento projev vůle se děje s rozvahou, vážně a bez donucení.¹⁵⁵

Závěť ve formě veřejné listiny je povinnou formou pro osoby, které dovršily patnáctý rok věku a nejsou plně svéprávné. Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, které se nabývá dovršením osmnáctého roku života. Dalšími způsoby jsou uzavření manželství před dosažením osmnáctého roku věku anebo přiznáním svéprávnosti emancipací. Tyto dva způsoby však může realizovat pouze osoba, která dosáhla alespoň šestnácti let věku.

Povinné pořízení prostřednictvím veřejné listiny dopadá také na osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny a mohou pořizovat v rámci omezení. Jak bylo uvedeno v kapitole pořizovací způsobilost, osoba, která byla ve svéprávnosti omezena, může formou veřejné listiny pořídít, jen pokud nebyla omezena i v pořizovací způsobilosti. Jedinou výjimkou je pak odkázání předmětů malé hodnoty, jak plyne z § 1595. Povinně pořizuje formou veřejné listiny také osoba, která neumí číst a psát a není s to se podepsat ani učinit vlastní znamení rukou nebo jiným způsobem, což bylo popsáno v předchozí podkapitole.

¹⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 1976, sp. zn.: 4 Cz 34/76.

¹⁵⁴ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 135-136 (§ 1537).

¹⁵⁵ To platí i pro jiné pořízení ve formě veřejné listiny (např. dle § 1543 a násl.).

5.3 Závěti s úlevami

Závěti s úlevami neboli privilegované závěti se do tuzemského dědického práva po delší době opět navrací. Naposledy tomu tak na našem území bylo za účinnosti OZO, který rozeznával tři druhy privilegovaných pořízení a to taková, která byla zřízena za plavby lodí¹⁵⁶, dále pořízení učiněná na místech, kde panuje mor či jiná epidemie, o jejíž nakažlivosti panuje obecné přesvědčení a je nerozhodné, zdali je vědecky podložené či nikoli a naposledy pořízení vojenské.¹⁵⁷ SOZ privilegovaný testament nepřelal a stejně se k této formě postavil i OZ. Nový občanský zákoník privilegované pořízení upravuje v § 1542 - 1549. Závěť dle § 1542 řadíme do soukromých pořízení a ostatní privilegované závěti do veřejných pořízení. Zdrojem inspirací pro úpravu závěti s úlevami v NOZ byly zejména občanské zákoníky Rakouska, Švýcarska, Německa, Polska, Nizozemska a Itálie.¹⁵⁸

5.3.1 Závěť při nenadálé události

Závěť při nenadálé události upravuje § 1542 NOZ. Obsahem blízké ustanovení se nacházelo v § 597 OZO, které připouštělo privilegovanou závěť učiněnou za plavby lodí (o tom v samostatné podkapitole) a tam, kde panoval mor či jiné sdělné nemoci. Při výkladu výrazu mor a jiné sdělné nemoci měla význam nejen lékařská zkušenost a terminologie, ale také obecně panující přesvědčení o povaze nemoci vyvolávající hrůzu.¹⁵⁹ Avšak sporadický výskyt nakažlivých a třeba i smrtelně probíhajících nemocí (černé neštovice) neodůvodňují použití ustanovení o privilegované závěti.¹⁶⁰

Ustanovení § 1542 činí výjimku z jinak obligatorní písemné formy závěti a zůstaviteli umožňuje pořídit ústně. Rozlišujeme dvě kategorie, kdy je tento způsob pořízení přípustný. První z nich je možnost zůstavitele pořídit ústně před třemi současně přítomnými svědky pro patrné a bezprostřední ohrožení života v důsledku nenadálé události. Příkladem takové situace může být těžký úraz či nenadálé vážné onemocnění. Stejně právo má zůstavitel v případě druhé kategorie, která se týká místa jeho výskytu a to sice tam, kde je společenský styk ochromen následkem mimořádné události a po zůstaviteli nelze rozumně požadovat, aby

¹⁵⁶ Rozumíme tím plavbu námořní.

¹⁵⁷ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl.* 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 162-163 (§ 600).

¹⁵⁸ ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, č. 2, s. 41.

¹⁵⁹ Gl. U. N. F. 3657. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl.* 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 163 (§ 600).

¹⁶⁰ Gl. U. 9718. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl.* 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 163 (§ 600).

pořídil v jiné formě. Pokud zůstavitel pořídil ústně dle § 1542, i když mohl pořídít jinou formou, lze mít za to, že ústní závěť nebude považována za neplatnou.¹⁶¹ Úprava byla zvolena široce a obecně a k příkladným výčtům, jako to činí třeba rakouský či jiné evropské občanské zákoníky, se neuchyluje. Mezi nejfrekventovanější případy patří válečné události, epidemie či přírodní katastrofy.¹⁶²

Svědkové závěti musí být současně přítomni, avšak o svém jednání nemusí pořídít záznam. Vytvoření lze však doporučit i s případným podpisem zůstavitele a svědků, je-li to možné. § 1542 odst. 2 uvádí, že pokud svědkové nepořídí záznam o zůstavitelově poslední vůli, bude důvodem dědické poslušnosti výslech svědků dle § 145 ZŘS. Šešina a Wawerka však v komentáři k NOZ upozorňují na nepřesnost obsaženou v zákoně, když uvádí, že důvodem dědické poslušnosti nebude soudní protokol o výslechu svědků, nýbrž ústní závěť, o jejímž obsahu svědčí soudní protokol o výslechu svědků.¹⁶³ Pokud zůstavitel pořídil ústně, bude v dědickém řízení vždy nařízeno jednání, aby mohl být zjištěn stav a obsah závěti. Toto jednání bude navíc veřejné a za této situace tak bude prolomena zásada neveřejnosti projednání pozůstalosti.¹⁶⁴ Svědkem tohoto pořízení může být i osoba, která dosáhla alespoň patnácti let a také osoba, která byla ve svéprávnosti omezena, ale je s to věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti.

Tento druh závěti pozbývá platnosti uplynutím dvou týdnů ode dne pořízení. Lhůty však neběží a ani nepočnou běžet, dokud zůstavitel nemůže pořídít formou veřejné listiny. Určující skutečností k počátku běhu lhůty bude zůstavitelův zdravotní stav a také pominutí nebezpečí nebo omezení, které zůstavitele vedlo k užití závěti s úlevou a záležití tedy jak na objektivních, tak subjektivních hlediscích. Závěť dle § 1542 je soukromou listinou a důkazní břemeno je tedy na tom, kdo se dovolává platnosti tohoto pořízení.¹⁶⁵

5.3.2 Závěť před starostou obce

Závěť před starostou obce je v pořadí druhým privilegovaným pořízením, které NOZ v § 1543 upravuje. Německou literaturou je tato forma někdy označována jako tzv.

¹⁶¹ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 146 (§ 1542).

¹⁶² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 636.

¹⁶³ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 147 (§ 1542).

¹⁶⁴ TLÁŠKOVÁ, Šárka. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 297 (§ 145).

¹⁶⁵ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 155 (§ 1549).

Dorf testament neboli vesnický testament.¹⁶⁶ Pokud existuje důvodná obava, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořídit ve formě veřejné listiny, jeho vůli může zaznamenat starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nachází a to za přítomnosti dvou svědků. Dle judikatury německého Spolkového soudního dvora (BGH) je důvodné obavě o brzké smrti zůstavitele postaveno na roveň nebezpečí doživotní ztráty testovací způsobilosti.¹⁶⁷ Kromě starosty může takto zaznamenat zůstavitelovu poslední vůli i ten, kdo je dle jiného právního předpisu¹⁶⁸ oprávněn vykonávat pravomoci starosty, tedy místostarosta. Ustanovení § 1538 o tom, že ten, kdo sepisuje veřejnou listinu o závěti, se přesvědčí, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení, dopadá i na takto pořízené závěti s úlevami.¹⁶⁹

Starostovou povinností je záznam o poslední vůli za přítomnosti obou svědků přečíst zůstaviteli a ten potvrdí, že jde o jeho poslední vůli. Záznam podepíše starosta, oba svědci, a pokud je toho schopen, pak i zůstavitel. Takto pořízená závěť se považuje za veřejnou listinu, u které obec zajistí bez zbytečného odkladu úschovu u notáře. Poslední věta v § 1547 odst. 1 vzbudila u odborné veřejnosti¹⁷⁰ velké kontroverze, protože důkazní břemeno u veřejné listiny je tak přeneseno na toho, kdo tvrdí, že listina je neplatná. Takto zvolenou úpravou se NOZ dle důvodové zprávy inspiroval nizozemským právem.¹⁷¹ Navíc jestliže dojde při vyhotovování závěti před starostou obce k porušení stanovených formalit a je-li přesto jisté, že listina spolehlivě zaznamenává zůstavitelovu vůli, nebudou tyto formální nedostatky působit neplatnost pořízení. Taková listina se však nebude považovat za veřejnou, ale pouze za soukromou. Jako příklad nedostatku byl v textu zákona uveden chybějící podpis svědka. Svědkem závěti smí být osoba, která dosáhla alespoň patnácti let věku či osoba s omezenou svéprávností, pakliže dovede věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti. Záznam o závěti před starostou obce nemusí být ani podepsán zůstavitelem či svědkem, pokud důvodem nepodepsání se byl fakt, že zůstavitel či svědek nemohl psát nebo nebyl podepsán pro jinou závažnou překážku a v listině je to výslovně uvedeno. Platnost závěti dle § 1543 končí uplynutím 3 měsíců ode dne pořízení, je-li zůstavitel naživu. Tyto

¹⁶⁶ STAUDINGERS, Julius von. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch und dem Einführungsgesetze, Band 5, Erbrecht*. München: Schwitzer, 1914, s. 638 (§ 2249).

¹⁶⁷ Rozsudek BGH ze dne 15. 11. 1951, sp. zn.: IV ZR 66/51.

¹⁶⁸ § 104 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích.

¹⁶⁹ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 137 (§ 1538).

¹⁷⁰ Např. KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, č. 5, s. 9 nebo ŠEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2009, č. 2, s. 56.

¹⁷¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 637.

doby ale neběží a ani nezačnou běžet, dokud zůstavitel nemůže pořídit ve formě veřejné listiny.

5.3.3 Závěť před velitelem lodi či letadla

Závěť před velitelem lodi či letadla se co do formálních náležitostí velmi podobá závěti před starostou obce, resp. vojenskému testamentu. Má-li pro to zůstavitel vážný důvod, může na palubě letadla nebo lodi, které jsou registrované v ČR, zaznamenat jeho poslední vůli velitel lodi či letadla nebo jeho zástupce a to za přítomnosti dvou svědků. Velitel či zástupce může odmítnout poskytnout součinnost při vyhotovení této závěti, pokud mu v tom brání péče o bezpečnost plavby či letu. Platnost závěti nemůže být popřena tím, že zůstavitel k jejímu pořízení neměl vážný důvod. V případě lodi se musí jednat o loď námořní, jak vyplývá z textu zákona. Stejně tomu bylo za účinnosti OZO, kdy se tak dovozovalo z historického vývoje.¹⁷² Povinností velitele lodi či letadla je přechíst záznam o závěti za přítomnosti obou svědků zůstaviteli, který potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Listinu velitel, oba svědci a také zůstavitel podepíše. Byla-li závěť pořízena na palubě lodi, pak tuto skutečnost velitel zaznamená do lodního deníku a závěť bez zbytečného odkladu předá zastupitelskému úřadu ČR, který je nejbližše přístavu, do něhož loď připluje, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je loď registrována. Obdobné povinnosti má také velitel letadla, který skutečnost zanes do palubního deníku a po přistání v zahraničí předá závěť nejbližšímu zastupitelskému úřadu ČR, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je letadlo registrováno. Tyto úřady následně bez zbytečného odkladu zařídí úschovu závěti u notáře.

Zmíněné pořízení se stejně jako v případě závěti před starostnou obce či vojenského testamentu považuje za veřejnou listinu. Pokud by nebyly splněny předepsané formalities i zde platí, že to nepůsobí neplatnost závěti, je-li přesto jisté, že listina spolehlivě zaznamenává zůstavitelovu poslední vůli. Taková listina se však nepovažuje za veřejnou. Svědky mohou být i osoby, které dosáhly patnáctého roku věku a osoby omezené ve svéprávnosti pokud jsou s to věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti. Platnost závěť pozbývá uplynutím tří měsíců od jejího pořízení, je-li zůstavitel naživu. Lhůty neběží a nepočnou běžet, dokud zůstavitel nemůže pořídit závěť ve formě veřejné listiny.

5.3.4 Závěť vojenských osob

Vojenský testament upravuje § 1545 NOZ a jeho formální náležitosti se příliš neliší od závětí v předchozích dvou podkapitolách. Toto ustanovení dává vojákovi či jiné osobě

¹⁷² KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. Praha: Všehrad, 1919, s. 32.

náležící k ozbrojeným silám možnost pořídit závěť při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích a to před velitelem vojenské jednotky ČR nebo jiným vojákem v hodnosti důstojníka nebo vyšší za přítomnosti dvou svědků. Byla-li závěť takto pořízena, nelze její platnost popřít. Takovou závěť velitel předá bez zbytečného odkladu veliteli nadřízeného velitelství, odkud se bez zbytečného odkladu předá Ministerstvu obrany ČR, které zajistí úschovu u notáře.

O jiných povinnostech zůstavitele, svědků či pořizovatele záznamu, dále o druhu listiny, o způsobilých svědcích a o nedodržení všech formalit či o délce platnosti bylo již pojednáno v předchozích dvou podkapitolách, kde je tato úprava zcela shodná. Na tomto místě bych se však rád vyjádřil k otázce, zda svědkové privilegovaných závětí dle § 1543 - 1545 musí být současně přítomni či nikoli. Šešina a Wawerka v komentáři¹⁷³ k ustanovení § 1545 NOZ uvádí, že svědkové závěti před vojenským velitelem musí být současně přítomni, stejně jako u závěti na palubě lodi či letadla. S tímto názorem se však neztotožňuji, k čemuž mě vede jednak důvodová zpráva a také samotný text zákona. V ustanoveních o allografní závěti (§ 1534), o závěti nevidomých a osob se smyslovým postižením (§ 1535) a privilegované závěti dle § 1542, je požadavek na současnou přítomnost svědků u všech zmíněných forem uveden výslovně. V úpravě privilegovaných závětí dle § 1543 - 1545 se však slovo „*současně*“ nevyskytuje, přestože by jeho zapracování do textu bylo zcela jednoduché. S ohledem na interpretační předpoklad racionálního zákonodárce¹⁷⁴ mám tedy za to, že tak zákonodárce učinil záměrně, protože současnou přítomnost svědků u § 1543 - 1545 nepožaduje. V mém názoru mě utvrdila také důvodová zpráva¹⁷⁵, která uvádí: „*Navrhuje se vyžadovat pro tyto případy dva svědky dosáhnoucí věku alespoň patnácti let s tím, že současná přítomnost obou¹⁷⁶ svědků se vyžaduje jen u soukromé závěti pořízené ve stavu nouze ústně...Návrh vychází z pojetí, že při pořízení závěti s úlevami soukromou listinou bude nutná současná přítomnost tří svědků; v ostatních případech postačí svědci dva.*“

Považuji za správné a souhlasím s tím, že úprava závěti s úlevami byla do NOZ zanesena. Věřím, že i v ojedinělých tísnivých situacích, které znemožňují pořídit v obvyklé formě, by měl zůstavitel mít možnost rozhodnout o svém majetku pro případ své smrti.

¹⁷³ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 150 (§ 1545).

¹⁷⁴ O tom více MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 86-87.

¹⁷⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 637.

¹⁷⁶ U tohoto druhu privilegované závěti (§ 1542) je třeba tří současně přítomných svědků.

Úpravu však nepovažuji ve všech ohledech za zcela vhodnou, zejména tam, kde je závěť dle § 1543 - 1545 prohlášena za veřejnou listinu.

6 Zrušení závěti

Jednou z charakteristických vlastností závěti je fakt, že se jedná o kdykoli odvolatelný projev vůle. Dle OZ existovaly tři zákonem dané možnosti jak závěť zrušit a všechny byly upraveny v § 480 OZ. Ten připouštěl zrušení závěti jednak pořizemím závěti pozdější, vedle které dřívější závěť nemohla obstát, dále odvoláním závěti, které muselo být učiněno ve formě, jaká se vyžadovala pro závěť, a posledním způsobem bylo zničení listiny, na níž byla závěť napsána.

NOZ vychází z úpravy obsažené v OZ, avšak tato pravidla jsou zpracována v sedmi paragrafech namísto jednoho. Jsou tak výslovně a přesněji upraveny situace, které za účinnosti OZ dovozovala judikatura. Výslovně je např. upravena neúčinnost zrušovací doložky, kdy zůstavitel prohlásí, že veškerá následující pořizemí pro případ smrti budou neplatná, anebo že neplatná budou taková pořizemí, která nebudou učiněna v určité formě. NOZ rozlišuje dva způsoby zrušení závěti a to odvolání závěti a pořizemí závěti pozdější.¹⁷⁷

6.1 Odvolání závěti

Odvolání závěti může zůstavitel učinit třemi způsoby. Prvním z nich je výslovné odvolání závěti, které musí být dle § 1577 učiněno v takové formě, jakou zákon vyžaduje pro pořizemí závěti. Je tedy možné učinit odvolání v písemné, ale i v ústní formě, jestliže jsou dány předpoklady pro pořizemí závěti s úlevami¹⁷⁸. Na formě závěti, kterou chce zůstavitel odvolat, nezáleží a tak např. svoji závěť v písemné formě může při splnění podmínek odvolat i ústně a naopak.¹⁷⁹

Druhým způsobem je odvolání učiněné mlčky a to zničením listiny, na níž byla závěť napsána. Půjde o případy, kdy zůstavitel listinu se závětí úmyslně roztrhne, přeškrtně, skartuje či jinak zničí. Jestliže je závěť vyhotovena ve více stejnopisech, je pro zamezení sporů nutné zničit všechny stejnopisy. Pokud by zůstavitel nezničil všechny stejnopisy, bude třeba zkoumat z jakého důvodu tak neučinil. Jinak se poté posoudí případ, kdy zničit všechny stejnopisy opomněl, protože o nějakém z nich nevěděl a jinak situace, kdy stejnopis zachoval a také o něm věděl. Pokud byla listina se závětí zničena či ztracena neúmyslně, ať už zůstavitelem či jinou osobou, zrušovací úmysl zůstavitele tu bude jen v případě, že zůstavitel

¹⁷⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 647-648.

¹⁷⁸ § 1542-1545 NOZ.

¹⁷⁹ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 195 (§ 1575).

o zničení či ztracení listiny se závěti ví a dlouhodobě pro její obnovení nic nečiní.¹⁸⁰ Úmyslné zničení cizí osobou by mělo za následek její dědickou nezpůsobilost, jak uvádí § 1481 NOZ.

Třetím a novým způsobem odvolání je případ, kdy zůstavitel pořídil závěť ve formě veřejné listiny a požádal o její vydání. Jestliže mu byla závěť vydána, považuje se za odvolanou, o čemž musí být zůstavitel poučen. Ten, kdo listinu vydává, na ní poznamená její odvolání a poučení zůstavitele o tomto následku. Tuto skutečnost si také poznamená do svého spisu. V současné době lze poříditi závěť ve formě veřejné listiny pouze formou notářského zápisu a vydání takové listiny je upraveno i v NŘ v § 101. Po vydání listiny notář provede výmaz z Evidence právních jednání pro případ smrti. Vydat listinu je možné pouze samotnému zůstaviteli a nikomu jinému. Tato nová úprava byla notáři vesměs pozitivně přijata a to z toho důvodu, že již nebude nutné dědice seznamovat s takto zrušenými pořízenými, což bylo v některých dřívějších případech pro dědice citlivou otázkou vzhledem k jejich obsahu. Je však třeba rozlišovat případ, kdy je soukromá závěť pouze v notářské úschově. Vydání z notářské či jiné úřední úschovy totiž nemá za následek odvolání závěti.¹⁸¹ Pokud by byl vydán pouze opis notářského zápisu, nebude mít toto jednání za následek odvolání závěti a to ani v případě, že zůstavitel opis zničí, protože by pro odvolání závěti nebyl dodržen zákonný postup.¹⁸²

6.2 Pořízení pozdější závěti

Druhý způsob zrušení závěti upravuje NOZ v § 1575 odst. 2, resp. v § 1577. Pořízením závěti pozdější se závěť dřívější ruší v takovém rozsahu, v jakém nemůže vedle závěti pozdější obstát. Toto pravidlo obsahoval i OZ a NOZ tedy úpravu zcela přebírá a nenavrací se k úpravě obsažené v OZO. Ten obsahoval ustanovení¹⁸³, kterým byla dřívější závěť zcela zrušena závětí pozdější, ledaže zůstavitelova vůle byla zřejmě jiná. Vedle sebe tak dle NOZ může působit hned několik závětí, aniž by zůstavitel musel projevit vůli, že dřívější závěti mají zcela nebo zčásti zůstat v platnosti. Ke zrušení dřívější závěti dochází okamžikem, kdy byla zřízena závěť pozdější.¹⁸⁴

Je třeba zmínit, že jednou z mála změn je obnova dřívější závěti neboli tzv. „obživnutí závěti“. NOZ ji upravuje v § 1580, který stanovuje, že pokud zůstavitel zruší novější závěť,

¹⁸⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 84.

¹⁸¹ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 200 (§ 1579).

¹⁸² Tamtéž s. 198 (§ 1578).

¹⁸³ § 713 OZO.

¹⁸⁴ Rozhodnutí krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn.: 18 Co 385/98.

ale dřívější uchová, má se za to, že dřívější závět' platnosti nepozbyla a hledí se na ni jako by vůbec zrušena nebyla. V době účinnosti OZ tato obnova nebyla přípustná, což potvrdilo např. rozhodnutí¹⁸⁵ městského soudu v Praze a přikláníla se k němu také většina odborné veřejnosti¹⁸⁶. Na tuto problematiku ale existovaly i odlišné názory.¹⁸⁷ Bude nutné však rozlišovat případy, kdy zůstavitel pořídil dvě závěti s tím, že novější sice byla zrušena, avšak dřívější závět' zůstavitel zrušil výslovným projevem vůle obsaženým např. v novější závěti. Dle komentáře¹⁸⁸ k NOZ k obžिवnutí v takovém případě nedojde. Odlišně bude hodnocena situace, kdy vedle sebe budou existovat dvě závěti (dřívější a novější), které vedle sebe nemohou obstát, a zůstavitel novější závět' zruší a dřívější uchová.

Úprava zrušení závěti až na možnost obživnutí závěti a její vydání z notářské úschovy nepřináší jiné změny a ve velké části se shoduje s úpravou dle předchozího občanského zákoníku. Osobně zastávám názor, že úprava zrušení závěti porízením závěti pozdější by byla vhodnější v takové podobě, v jaké ji upravoval OZO.

¹⁸⁵ Rozhodnutí městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn.: 11 Co 127/80.

¹⁸⁶ MUZIKÁŘ Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 1297 (§ 480).

¹⁸⁷ Např. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 91-95.

¹⁸⁸ ŠEŠINA, Martin, WAWERKA, Karel. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014, s. 201 (§ 1580).

Závěr

Cílem této práce bylo podat ucelený přehled o úpravě závěti v NOZ a zachytit a zhodnotit změny, které se v nové kodifikaci oproti OZ vyskytly. Vzhledem ke stanovenému rozsahu práce nebylo možné se veškerým aspektům závěti věnovat s náležitou pozorností a podrobností, protože některé kapitoly by při hloubkovějším pojetí vydaly na samostatné diplomové práce.

První kapitola se zabývala pojmem a znaky závěti. NOZ se v charakteristice závěti drží tradičního pojetí tohoto institutu, což činil i OZ. Lze však přivítat výslovné zanesení některých znaků závěti, které se v OZ nevyskytovaly, ale pouze se dovozovaly.

K jednomu z nejméně výraznějších posunů došlo v problematice výkladu vůle zůstavitele, kterou rozebrala druhá kapitola. Pro socialistické zákoníky bylo typické, že vůle zůstavitele byla upozaděna a její výklad nesvědčil vždy v její prospěch, a to dokonce i dlouho po pádu komunismu. NOZ v tomto ohledu přináší důležitou změnu, která se projeví v ochraně i respektu k vůli zůstavitele, což je znak typický pro klasické evropské soukromoprávní úpravy demokratických států. NOZ obsahuje mnoho pravidel, která vykládají zůstavitelovu vůli včetně speciální úpravy omylu, a v ustanovení charakterizující závěť je dokonce výslovně stanoveno, že je třeba vůli zůstavitele vykládat tak, aby jí bylo co nejvíce vyhověno. Přesto tato úprava obsahuje i některá ustanovení s možnou problematickou interpretací.

Třetí kapitola zpracovala pořizovací způsobilost zůstavitele. V oblasti věku nedošlo v NOZ k výraznějším změnám, ale vyřešeny byly některé v minulosti sporné či problematické otázky týkající se duševního stavu zůstavitele jako např. pořizovací způsobilost osoby, která byla omezena ve svéprávnosti. Zakotvena byla také obdoba omezené pořizovací způsobilosti marnotratníka, jak to činil OZO, avšak v jiných směrech šel NOZ vlastní cestou a úprava pořizovací způsobilosti tak odpovídá požadavkům společnosti jednadvacátého století.

Čtvrtá kapitola se zabývala obsahovou stránkou závěti, kam byly zařazeny i některé další instituty pro závěť významné. Zvláště v této kapitole by bylo možné rozebrat jednotlivé části mnohem podrobněji, což však vzhledem k rozsahu práce nepřicházelo v úvahu. Jednou z předností NOZ je kromě rozlišování mezi závětí a dovětkem také vypořádání se s obecnými formulacemi samotného ustanovení dědiců. V oblasti dědické nezpůsobilosti došlo ke změnám zejména v rozšíření a zkonkrétnění úpravy. Problematika nepominutelného dědice se sice nezměnila v okruhu osob, avšak výše povinného dílu, na který mají tyto osoby právo, se

oproti OZ snížila a také možnost zůstavitele vydědit tohoto potomka doznala určitých změn. Jedním z velkých rozdílů oproti úpravě obsažené v OZ jsou vedlejší doložky závěti, které výrazně posilují zůstavitelovu autonomii vůle a dávají mu tím možnost lépe prosadit svou vůli. Navrací se také vulgární i fideikomisární substituce, což bude oceněno zejména ve složitějších majetkových či rodinných situacích.

Nejdůležitější a nejrozsáhlejší je pátá kapitola práce, která podrobně rozebrala formy závěti nacházející se v NOZ. V podkapitole holografní závěť byla věnována zvláštní pozornost pomoci jiné osoby při psaní tohoto druhu závěti a v té souvislosti nastíněna otázka platnosti takového pořízení. Rozebrána byla také jedna z nejvýraznějších změn ohledně datování závěti, jehož nedostatek tentokrát nemusí nutně znamenat neplatnost tohoto právního jednání. Náležité pozornosti se dostalo i úlevám při pořizování závěti, které se do našeho právního řádu vrací po více než šedesáti letech a které dávají zůstaviteli možnost pořádit pro případ smrti i v mimořádných podmínkách za snížených formálních požadavků.

V poslední kapitole bylo pojednáno o možnostech zrušení závěti, které NOZ upravil podrobněji než OZ a obnoveno bylo také tzv. obživení závěti a byla přidána možnost požádat o vydání závěti vyhotovené formou veřejné listiny, s čímž je spojeno její zrušení.

Lze říci, že problematika závěti je v NOZ upravena mnohem komplexněji a na většině míst kvalitně. Největšími přednostmi oproti předcházející úpravě je znovuzavedení tradičních institutů, které se netýkají pouze závěti, ale dědického práva jako celku. Zůstavitelova vůle se tak opět dostává tam, kam ve vyspělé společnosti bezesporu patří.

Seznam použitých zdrojů

Monografie, sborníky a komentáře

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.

FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 866.

HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Orbis, 1957. 380 s.

KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1997. 386 s.

KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnica československého občianskeho práva-II. časť*. Bratislava: Obzor, 1965. 571 s.

KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. Praha: Všehrd, 1919. 139 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1- 654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014. 2380 s.

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 276 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013. 649 s.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. 351 s.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 432 s.

PLANK, Karol. *Dědičské právo*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvá politickej literatúry, 1954. 178 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. III. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936. 680 s.

STAUDINGERS, Julius von. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch und dem Einführungsgesetze, Band 5, Erbrecht*. München: Schwitzer, 1914. 946 s.

SVOBODA, Emil. *Dědičské právo*. Praha: Vesmír, 1921. 104 s.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědičské právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 408 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1032 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer,a.s., 2014. 696 s.

TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 205 s.

Odborné články

FEKETE, Imrich. Podpis na súkromných listinách. *Justičná revue*, 2008, č. 2, s. 201-215.

HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 381.

KARHANOVÁ, Martina. Podpis, jeho forma a umístění, aneb podpis jako podstatná náležitost právních úkonů (zejména závěti) ve světle judikatury. *Právní rozhledy*, 2011, č. 20, s. 719.

KLEIN, Šimon. Odkaz a dědění konkrétně určených věcí v NOZ. *Ad Notam*, 2013, č. 2, s. 5.

KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. *Ad Notam*, 1995, č. 5, s. 110.

KOLÁŘOVÁ, Marie. Nedostatečná ochrana projevu vůle zůstavitele v důsledku nejednotného výkladu příslušných ustanovení občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, č. 12, s. 440.

KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, č. 5, s. 9

PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval! *Ad Notam*, 2013, č. 1, s. 14.

PETR, Pavel. Jirušova (mortis) causa aneb stručná právní analýza závěti. *Sborník národního muzea v Praze*, 2013, č. 3-4, s. 13-16.

ŠEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2009, č. 2, s. 56.

VALEŠKA, Jiří. Problematika pomoci jiné osoby při psaní závěti. *Bulletin advokacie*. roč. 1997, č. 4, s. 24-33.

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, který byl pro ČSR recipován zákonem č. 11/1918 Sb.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2012, sp. zn.: I. ÚS 295/10.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn.: 21 Cdo 3332/2009.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn.: 21 Cdo 190/2010.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn.: 21 Cdo 51/2008.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2008 sp. zn.: 21 Cdo 1744/2007.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2005 sp. zn.: 30 Cdo 1454/2005.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2004, sp. zn.: 30 Cdo 1765/2004.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn.: 30 Cdo 164/2004.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp. zn.: 30 Cdo 2214/2002.

Rozhodnutí krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn.: 18 Co 385/98.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn.: 21 Cdo 586/98.

Rozhodnutí krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 1994, sp. zn.: 18 Co 218/93.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 1986, sp. zn.: 4 Cz 61/86.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 1983, sp. zn.: 4 Cz 82/82.

Rozhodnutí městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn.: 11 Co 127/80.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 1976, sp. zn.: 4 Cz 34/76.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 7. 4. 1948, sp. zn.: Rv 120/48.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 1944, sp. zn. Rv II 377/43.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 1937, sp. zn.: Rv I 1353/35.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 1935, sp. zn.: Rv I 119/34.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18.11. 1932, sp. zn.: Rv I 1461/31.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 1932, sp. zn.: R I 738/32.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 1929, sp. zn.: Rv II 572/28.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. listopadu 1921, sp. zn. Rv II 210/21.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 1920, sp. zn.: Rv I 636/20.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 5. 1919, sp. zn.: Rv I 221/19.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 1920, sp. zn.: Rv II 281/19.

Gl. U. N. F. 4475.

Gl. U. N. F. 3657.

Gl. U. 9718.

Gl.U. 6337.

Gl. U. 4162.

Gl. U. 274.

Rozhodnutí Bavorského vrchního zemského soudu ze dne 1. 12. 2004, sp. zn.: 1 Z BR 93/04.

Rozsudek BGH ze dne 15. 11. 1951, sp. zn.: IV ZR 66/51.

Shrnutí

Obsah předkládané diplomové práce, která je přehledně členěna do šesti hlavních kapitol, odpovídá zvolenému tématu a stanovenému rozsahu. První kapitola se věnuje samotnému pojmu závěti a obsahuje základní charakteristiku tohoto právního jednání. Druhá kapitola pojednává o výkladu zůstavitelovy vůle, kde došlo ze strany NOZ k zaujetí zcela jiného postoje, než jaký uplatňoval OZ, resp. jeho výklad. Ve třetí kapitole je rozebrána pořizovací způsobilost zůstavitele s ohledem na jeho věk a duševní stav. Nechybí v ní ani průřez, jak se k této problematice stavěly předchozí občanskoprávní kodifikace. Čtvrtá kapitola pojednává o obsahové stránce závěti, kde je přiblíženo samotné ustanovení dědice, dědická nezpůsobilost, nepominutelný dědic a jeho možné vydědění a nově upravené vedlejší doložky závěti, náhradnictví a svěřenské nástupnictví. Stěžejní částí celé této diplomové práce je pak pátá kapitola rozebírající formy závěti. V ní jsou podrobně rozpracovány závěti soukromého i veřejného typu a do samostatné podkapitoly jsou zařazeny úlevy při pořizování závěti. Poslední šestá kapitola se zabývá problematikou zrušení závěti. Následuje závěr, seznam použitých zdrojů, shrnutí a seznam klíčových slov.

Summary

The content of presented diploma thesis, which is clearly divided into six main chapters, is in accordance with the topic chosen and the range given. The first chapter is devoted to the concept of the testament itself and contains the basic characteristic of this legal action. The second chapter deals with the interpretation of testator's will, where it came to the bias of totally different attitude from the side of new Civil Code from 2012 than the Civil Code from 1964 or, more precisely, its explication asserted. The third chapter analyses testamentary capacity of testator, regard to his age and mental condition. The overview of the attitudes of foregoing civil codification to these problems are included as well. The fourth chapter deals with the content of the testament, where the actual heirs enactment, incapacity of inheritance, forced heir and his possible disinheritance, the newly modified secondary clauses in testament, substitution and trust succession are expounded. The mainstay of this thesis is the fifth chapter, analysing the forms of the testament. In this chapter are in detail elaborated testaments of private and public type and the reliefs for wills are included in the separate subchapter. The last six chapter deals with the problematic of revocation of the testament. Then follow the conclusion, list of sources used, summary and the list of keywords.

Klíčová slova

závěť, zůstavitel, dědic, nepominutelný dědic, dědictví, formy závěti, úlevy při pořizování závěti, pořizovací způsobilost, dědická nezpůsobilost, vydědění, vedlejší doložky v závěti, náhradnictví, svěřenské nástupnictví, zrušení závěti

Key words

testament, testator, heir, forced heir, inheritance, forms of will, reliefs for wills, testamentary capacity, incapacity of inheritance, disinheritance, secondary clauses in testament, substitution, trust succession, revocation of a testament